

Tuomo Vitikainen

Nuxt.js-kirjastolla toteutetun verkkosivuston nopeus ja hakukoneoptimointi

Tietotekniikan pro gradu -tutkielma

13. toukokuuta 2022

Jyväskylän yliopisto

Informaatioteknologian tiedekunta

Tekijä: Tuomo Vitikainen

Yhteystiedot: `tuomo.m.j.vitikainen@student.jyu.fi`

Ohjaajat: Lakanen Antti-Jussi ja Zhidkikh Denis

Työn nimi: Nuxt.js-kirjastolla toteutetun verkkosivuston nopeus ja hakukoneoptimointi

Title in English: Speed and technical search engine optimization on a website implemented with Nuxt.js

Työ: Pro gradu -tutkielma

Opintosuunta: Ohjelmistotekniikka

Sivumäärä: 50+0

Tiivistelmä: Tässä tutkielmassa tutkittiin single-page application -arkkitehtuurilla luodun sivuston suorituskyvyn kahta osa-aluetta: nopeutta ja teknistä hakukoneoptimointia. Valitut kaksi osa-aluetta ovat tärkeitä, sillä niillä on suora vaikutus myös liiketoimintaan. Tutkielma toteutettiin käyttäen tutkimusmenetelmänä suunnittelutiedettä, jonka prosessimallin mukaisesti tutkielmassa kehitettiin artefakti, jotta haluttuja ominaisuuksia voitiin kehittää ja testata. Sivustoille suoritettiin joukko mittauksia, joiden tuloksista selvisi, että erityisesti staattinen sivusto tarjoaa erityisen hyvän suorituskyvyn nopeuden osa-alueella. Lisäksi tutkielmassa selvitettiin, mitkä ovat keskeisimmät tekniset hakukoneoptimointikeinot. Keinot toteutettiin onnistuneesti verkkosivustolle, mikä kertoo, että SPA-arkkitehtuurilla toteutettuun verkkosivustoon pystytään tekemään kaikki teknisen hakukoneoptimoinnin kannalta olennaiset toimenpiteet.

Avainsanat: hakukoneoptimointi, verkkosivuston suorituskyky, verkkosivuston nopeus, single-page application, wordpress

Abstract: This work focuses on the speed and search engine optimization of a website implemented with a single-page application architecture. These two areas are important, because they have an impact on business. In this paper, we use design science as a research method, which process model we used to develop an artifact to develop selected features and

measuring the end result. After that the measurements were performed on the websites, and the results showed that especially static website provides good performance of speed area. In addition we defined the most important technical search engine optimization configurations and implemented them to the websites. The study shows that there is no difficulties when implementing technical search engine optimization techniques to the SPA-architecture based website.

Keywords: search engine optimization, website performance, website speed, single-page application, wordpress

Termiluettelo

SPA	Single-page application
HTTP	Hypertext Transfer Protocol, tiedonsiirtoprotokolla
SSR	Server-side rendering
CSR	Client-side rendering
PLT	Page load time
TTFB	Time to first byte
TTFP	Time to first paint
ATF	Above the fold

Kuviot

Kuvio 1. Selaimen ja palvelimen väliset pyynnöt ja vastaukset	4
Kuvio 2. Aikahetkellisiä mittareita janalla	6
Kuvio 3. Esimerkki videotallennuksesta, jota käytetään speed index-arvon määrittämiseen	7
Kuvio 4. DSMR-prosessimalli	14
Kuvio 5. Selaimessa renderöidyn sivuston neljä mittauskertaa	32
Kuvio 6. Palvelimella renderöidyn sivuston neljä mittauskertaa	33
Kuvio 7. Staattisen sivuston neljä mittauskertaa	34
Kuvio 8. Tärkeimmät mittarit ja vertailuarvot	35

Taulukot

Taulukko 1. Artefaktin rakentamisessa käytetyt ohjelmat ja kirjastot	17
Taulukko 2. Mittauksissa käytetty laitteisto ja ohjelmat	18
Taulukko 3. Google Lighthouseen suorituskykymittarit	20
Taulukko 4. Suorituskykymittausten tulokset ilman optimointeja	28
Taulukko 5. Suorituskykymittausten tulokset ensimmäisen optimoinnin jälkeen	30
Taulukko 6. Suorituskykymittausten tulokset toisen optimoinnin jälkeen	30
Taulukko 7. Suorituskykymittausten tulokset kolmannen optimoinnin	31

Sisältö

1	JOHDANTO	1
2	TEORIATAUSTA	3
2.1	SPA-verkkosivut	3
2.2	Verkkosivuston suorituskyky	4
2.2.1	Aikahetkelliset mittarit	5
2.2.2	Aikaintegraaliset mittarit	6
2.3	Hakukoneet	7
2.4	Hakukoneoptimointi ja toteutustavat	9
2.5	Sisäinen hakukoneoptimointi	10
2.6	Tekninen hakukoneoptimointi	11
3	TUTKIMUSMENETELMÄ	13
3.1	Suunnittelutiede	13
3.2	Suunnittelutiede tutkimuksessa	15
3.3	Artefaktin tekninen toteutus	16
3.4	Mittausmenetelmät	18
4	TUTKIMUS	22
4.1	Suorituskyvyn optimointi	22
4.2	Hakukoneoptimoinnin toteutus	23
4.2.1	Sitemap ja robots -tiedostojen luominen	23
4.2.2	Metatietojen tuominen sisällönhallintajärjestelmästä	24
4.2.3	Alkuperäisen sisällön osoittaminen	25
4.2.4	404-tapahtuman käsittely	26
5	TULOKSET	28
5.1	Verkkosivuston nopeus	28
5.2	Hakukoneoptimointi	35
6	POHDINTA	38
	LÄHTEET	40

1 Johdanto

Verkkosivusto koostuu yksinkertaisimmillaan HTML-dokumentista ja CSS-tyylitiedoston yhdistelmästä. Kiinteä osa verkkosivustoja on myös JavaScript-ohjelmointikieli, joka mahdollistaa interaktiivisten toimintojen luomisen verkkosivuille. JavaScriptilla on luotu myös useita kokonaisiä sovelluskehyskiä, jotka mahdollistavat tavan luoda arkkitehtuuriltaan erilaisia verkkosivustoja, kuin pelkästään HTML ja CSS mahdollistaisi. (Brunelle ym. 2016) Kirjastot mahdollistavat niin sanottujen single-page application (SPA) -verkkosivustojen rakentamisen, joita voidaan ajatella sovelluksina, jotka toimivat verkkoselaimessa (Mikowski ja Powell 2013). Koska SPA-verkkosivustojen arkkitehtuuri eroaa perinteisistä sivustoista, tässä tutkielmassa halutaan selvittää, kuinka SPA-menetelmällä toteutettu sivusto suoriutuu kahdesta valitusta osa-alueesta: nopeudesta ja hakukoneoptimoinnista.

Verkkosivuston nopeutta voidaan mitata objektiivisesti useilla tähän käyttöön kehitetyllä mittareilla, joista yleisin on verkkosivuston latausaika (Hora ym. 2018). Tutkimuksissa on havaittu, että sivuston nopeudella on merkittävä vaikutus konversioon (Gallino, Karacaoglu ja Moreno 2018; Smith 2012). Esimerkiksi verkkokauppajätti Amazonin myynti kasvoi prosentin jokaista latausnopeudesta vähentynyttä 0.1 sekuntia kohden (Wang ym. 2013). Sivustojen monimutkaistuessa myös käytössä olevan laitteen merkitys kasvaa. Internetin käyttö matkapuhelimella on yleistynyt huomasti, ja yhä useammat asiat hoidetaan mobiililaitteen kautta. Bröhl ym. (2018) mukaan useita internetistä löytyviä palveluita käytettiin kaikista eniten matkapuhelimella. Tämän takia on tärkeää kiinnittää huomiota verkkosivuston nopeuteen myös mobiililaitteilla.

Kuitenkin jotta käyttäjä löytää sivustolle on tärkeää, että sivusto sijoittuu hyvin hakutuloksissa. Sivuston hakukonenäkyvyyttä voidaan parantaa verkkosivustolle tehtävillä toimilla, joita kutsutaan hakukoneoptimoinniksi. On havaittu, että hakukoneoptimointi auttaa lisäämään yrityksen markkinaosuutta sekä parantamaan markkinoiden brändipääomaa, jolla taas on vaikutusta esimerkiksi tuotetietoisuuteen ja ostopäätöksiin (Bhandari ja Bansal 2018).

Valituilla kahdella osa-alueella on siis merkittävä vaikutus verkkosivun menestykseen sekä käyttökelpoisuuteen riippuen liiketoimintamallista. SPA-verkkosivustojen ongelmana on

ollut heikko hakukonenäkyvyys, koska hakukoneet eivät ole indeksoineet JavaScriptillä luotua sisältöä (Brunelle ym. 2016; Góralewicz 2017; Smith 2012). Aihetta on syytä tutkia, sillä SPA-arkkitehtuurilla toteutetulla verkkosivustolla voidaan saavuttaa useita etuja verrattaessa perinteisiin verkkosivuihin. Käyttäjän navigoidessa SPA-verkkosivustolla, sivusto päivittää käyttöliittymästä vain tarpeelliset osiot ilman sivulatauksia, mikä nopeuttaa sivuston toimintaa. Lisäksi arkkitehtuurilla voidaan toteuttaa monimutkaisia toiminnallisuuksia sisältäviä verkkosivustoja, jotka ovat käytettävissä millä tahansa laitteella missä on internet-yhteys. (Smith 2012)

Tässä tutkielmassa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millä menetelmällä SPA-verkkosivusto kannattaa renderöidä, kun otetaan huomioon sivuston nopeus ja hakukoneoptimointi?
2. Pystyykö SPA-verkkosivustoon toteuttamaan samat tekniset hakukoneoptimoinnit kuin perinteisiin verkkosivustoihin?

Tutkielman toisessa luvussa esitellään tutkielman kannalta olennainen teoria SPA-verkkosivuista, verkkosivujen nopeudesta ja hakukoneoptimoinnista. Sen jälkeen luvussa kolme esitellään tutkielmassa käytettävä tutkimusmenetelmä, joka on suunnittelutiede. Luvussa esitellään myös rakennettava artefakti, sekä artefaktin mittaamiseen käytetyt menetelmät. Luvussa neljä artefaktiin toteutetaan ennalta määritellyt optimoinnit ja muutokset. Luvussa viisi esitellään ja analysoidaan mittauksien tulokset. Tutkielma päättyy lukuun kuusi, joka sisältää pohdinnan.

2 Teoriatausta

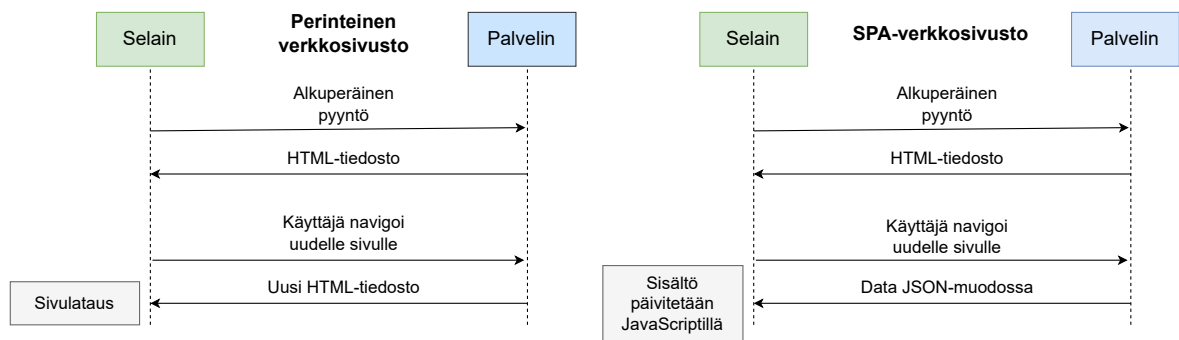
Tässä luvussa esitellään tutkimuksen kannalta olennainen teoria liittyen käytettyyn teknologiaan, verkkosivujen suorituskykyyn ja hakukoneoptimointiin.

2.1 SPA-verkkosivut

Perinteisissä verkkosivustoissa käyttäjän halutessa vaihtaa sivua, selain lähettää pyynnön palvelimelle. Jos haettu resurssi löytyy palvelimelta, palvelin palauttaa onnistuneen pyynnön HTTP-koodin 200 ja haetun verkkosivun. (Fielding, Gettys ym. 1998). Kun selain lopulta muodostaa lopullisen sivunäkymän, se päivittyy käyttäjän selaimeen sivulatauksen myötä (Scott Jr 2015). Yksinkertaisimmillaan verkkosivusto rakentuu HTML-dokumentista, CSS-tyylitiedostosta ja mahdollisesta JavaScript-tiedostosta, jotka selain osaa kääntää verkkosivustoksi (Goodman 2002).

SPA:lla tarkoitetaan tarkoitetaan verkkosivua, jossa näytettävä sisältö muodostetaan dynaamisesti HTML-pohjaan. Ensimmäiset SPA-toteutukset pohjautuivat Java ja Flash-teknologioihin, mutta nykyään modernit kirjastot toimivat yksinomaan JavaScriptillä (Mikowski ja Powell 2013). Käyttäjän vaihtaessa sivua, uusi sisältö luodaan dynaamisesti samaan aiemmin noudeettuun verkkosivun runkoon. Tällöin selaimessa ei myöskään tapahdu sivulatauksia ja samalla verkkosivun toiminta on nopeampaa. SPA-verkkosivuilla haetaan yleensä sovellusmaista, nopeaa käyttökokemusta. (Scott Jr 2015) Perinteisen verkkosivun ja SPA-verkkosivuston toimintalogiikan ero käy ilmi kuviosta 1.

Riippuen käytetystä kirjastosta, SPA-verkkosivustoissa on usein mahdollisuus valita sivuston renderöintitapa. Yleisesti käytetyistä SPA-kirjastoista esimerkiksi Vue renderöi oletuksena näytettävän sisällön käyttäjän selaimella (Vue.js 2021). Tämä tarkoittaa sitä, että palvelimella on nähtävissä vain lähes tyhjä HTML-dokumentti, jossa on osoitettuna tietyllä tunnisteella paikka, johon dynaaminen sisältö luodaan käyttäen JavaScriptiä. Toinen vaihtoehto renderöidä verkkosivu valmiiksi palvelimella (Iskandar ym. 2020). Koska verkkosivusto sisältöineen muodostetaan jo palvelimella, ryömijät pystyvät käymään sen läpi kuten staattisen verkkosivun. Esimerkiksi Vue-kirjastoon perustuva Nuxt tarjoaa mahdollisuuden renderöidä sivusto

Kuvio 1. Selaimen ja palvelimen väliset pyynnot ja vastaukset, kun sivulle navigoidaan ensimmäisen kerran ja käyttäjä vaihtaa kerran sivua.

palvelimella (Vue.js 2021).

Joidenkin kirjastojen tapauksessa on lisäksi mahdollista generoida sivustosta staattinen sivu. Tämä tarkoittaa sisällönhallintajärjestelmää käytettäessä sitä, että sisältöjen muokkauksen tai lisäämisen jälkeen verkkosivusto on generoitava uudestaan. Renderöintitavan valinnalla on vaikutus sivuston hakukonenäkyvyyteen. SPA-verkkosivujen hakukonenäkyvyyden erityispiirteistä kerrotaan lisää luvussa 2.3.

2.2 Verkkosivuston suorituskyky

Nykyisten verkkosivujen ollessa varsin monimutkaisia kokonaisuuksia, niiden nopeuden mittaamiseksi on kehitetty useita eri mittareita. Hora ym. (2018) selvityksen mukaan kaikista yleisin mittari on sivun latausaika (engl. *page load time*). Esimerkiksi Stadnik ja Nowak (2017) ja Wang ym. (2013) mukaan tutkimuksissa sekä käytännön mittauksia tehdessä usein käytetään sivuston latausaikaa ainoana mittarina. Sekä Hora ym. (2018) että Wang ym. (2013) määrittelevät sivun latausajaksi ajan, joka kuluu HTTP-pyynnöstä siihen hetkeen, kun load-niminen tapahtuma toteutuu käyttäjän selaimessa. Load-tapahtuma toteutuu selaimessa silloin, kun sivu on täysin latautunut, sisältäen sivuun liitetyt resurssit, kuten tyylitiedostot ja kuvat (Mozilla 2022).

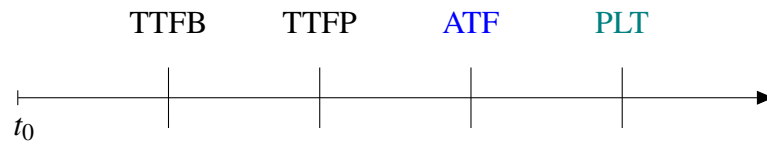
Hora ym. (2018) mukaan viimeaikaisissa tutkimuksissa on alettu kyseenalaistamaan sivun latausajan tärkeyttä sivuston suorituskyvyn mittarina. Käyttäjän näkökulmasta olennaisempaa olisi tarkastella käyttäjälle sillä hetkellä näkyvän verkkosivun osan rakentumisen no-

peutta, sillä verkkosivustoa voi olla mahdollista käyttää, vaikka se ei olisi täysin latautunut. Tähän tarpeeseen on kehitetty useita, yksityiskohtaisempia mittareita. Bocchi, De Cicco ja Rossi (2016) esittelivät jaottelun, jossa jo olemassa olevat mittarit ryhmitellään kahteen eri osa-alueeseen: Mittareihin, jotka mittaavat tietyn hetken tapahtumista (engl. *time-instant metrics*) tai mittareihin, joiden lopputulos muodostuu usean eri mittarin yhteisvaikutuksesta (engl. *time-integral metrics*). Gao, Dey ja Ahammad (2017) taas ehdottavat mittareiden jakoa niiden toimintaperiaatteen perusteella: visuaalisiin tai ei-visuaalisiin mittareihin. Visuaaliset mittarit mittaavat hetkeä, jolloin tietty visuaalinen elementti piirretään näytölle. Ei-visuaalisissa mittareissa taas mitattava tapahtuma on käyttäjälle näkymätön. Tässä luvussa käytetään mittareiden ryhmittelyyn Bocchi, De Cicco ja Rossi (2016) esittelemää jakoperiaatetta.

2.2.1 Aikahetkelliset mittarit

Aikahetkellisillä mittareilla (engl. *Time-instant metrics*) mitataan, milloin tietty yksittäinen tapahtuma tapahtuu. Tämän kategorian mittarit ovat laajalti käytettyjä, koska niiden yksinkertaisuuden vuoksi niiden mittaaminen on helppoa. (Bocchi, De Cicco ja Rossi 2016) Aikahetkelliset mittarit tapahtuvat tietyssä järjestyksessä, kuten kuviosta 2 käy ilmi. Tämän ryhmän mittareissa ajanotto alkaa aina hetkestä, jolloin navigointi verkkosivustolle tapahtuu eli pyyntö lähetetään palvelimelle (Hora ym. 2018). Verkkosivun varsinainen rakentuminen alkaa, kun ensimmäinen osa datasta saapuu selaimelle.

Esimerkki aikahetkellisestä mittarista on ajankohta, jolloin ensimmäinen bitti saapuu palvelimelta selaimeen (*time to first byte*) (Hoßfeld, Metzger ja Rossi 2018) . TTFB mittaa HTTP-pyyntöä ja ensimmäisen selaimen saapuneen bitin välistä aikaa (Hora ym. 2018). TTFB luetaan ei-visuaalisiin mittareihin. Toinen yleisesti käytetty mittari on TTFP-mittari (*time to first paint*), joka mittaa kestoa, kuinka kauan selaimella kestää piirtää ensimmäinen pikseli verkkosivusta käyttäjän näytölle (Hoßfeld, Metzger ja Rossi 2018) .

Kuvio 2. Aikahetkellisiä mittareita janalla. t_0 on hetki, kun verkkosivustolle navigoidaan ja pyyntö lähetetään palvelimelle. TTFB-mittari mittaa hetken, jolloin selain vastaanottaa ensimmäisen bitin dataa palvelimelta. TTFP-mittari on hetki, jolloin ensimmäinen pikseli piirtyy selaimeen. ATF-mittari kertoo, milloin verkkosivun käyttäjälle näkyvä osa on visuaalisesti valmis. PLT-mittari kertoo ajankohdan, jolloin verkkosivu on täysin latautunut.

2.2.2 Aikaintegraaliset mittarit

Aikaintegraalisissa mittareissa (engl. *Time-integral metrics*) tunnuspiirteenä on, että niiden laskemiseen liittyy useampi verkkosivun tapahtuma, jonka takia ne ovat kompleksisempia kuin time-instant metrics-ryhmän mittarit. Mittarissa täytyy tällöin määritellä haluttu päätepiste, siihen johtaneet tapahtumat ja niiden kestot sekä aloitusajankohdat (Bocchi, De Cicco ja Rossi 2016).

Esimerkiksi Googlen kehittämä Speed Index-mittari kertoo, milloin selaimessa näkyvä osa verkkosivusta on visuaalisesti muodostettu (Hoßfeld, Metzger ja Rossi 2018). Verkkosivun visuaalisen rakentumisen etenemistä on havainnollistettu kuviossa 3. Työkalu videoi verkkosivun visuaalisen rakentumisen etenemisen, jonka avulla voidaan laskea kesto, jonka jälkeen se on visuaalisesti täysin muodostettu (Hoßfeld, Metzger ja Rossi 2018). Koska mittari mittaa käyttäjälle näkyvän osan muodostumista, päätepisteenä käytetään niin sanottua verkkosivun taitekohtaa (engl. *above the fold*). Gao, Dey ja Ahammad (2017) ovat kehitelleet speed index-mittarista version, joka mittaa verkkosivuston visuaalista muodostumista samalla tavalla, kuin ihminen sen kokee. Kun normaali speed index-mittari mittaa pikselitason edistymistä, Gao, Dey ja Ahammad (2017) kehittämä mittari yrittää havaita eroja, jotka ihminen oikeastikin havaitsisi.

Kuvio 3. Esimerkki videotallennuksesta, jota käytetään speed index-arvon määrittämiseen

2.3 Hakukoneet

Hakukoneella tarkoitetaan web-ohjelmaa, joka hakee käyttäjän hakusanojen perusteella verkkosivuja internetistä. Hakukoneilla on omat tietokantansa, joiden avulla ne palauttavat hakutuloksia. (Levene 2011) Googlen hakukoneella on 91 prosentin markkinaosuus kaikista hakukoneista vuonna 2021, ja toiseksi suosituin hakukone on Bing 3,1 prosentin markkinaosuudella (Statcounter 2021).

Hakukoneen toimintaperiaate perustuu internetissä olevien verkkosivustojen läpikäyntiin ja niistä löytyvän datan indeksointiin. Hakukone koostuu neljästä eri pääkomponentista, jotka ovat:

- Ryömijä (engl. *crawler*)
- Hakuindeksi (engl. *search index*)
- Kyselymoottori (engl. *query engine*)
- Käyttöliittymä

Käyttäjälle näkyvä osa hakukoneesta on käyttöliittymä, johon käyttäjä voi syöttää yhden tai useampia hakusanoja. Kun kysely on tehty, hakutulokset ilmestyvät käyttöliittymään hakukoneen algoritmin päättämässä järjestyksessä (Levene 2011).

Ryömijällä (engl. *crawler*) tarkoitetaan järjestelmää, joka joukkolataa verkkosivustoja. Niillä on monia käyttötarkoituksia, mutta erityisen tärkeitä ne ovat hakukoneissa. Ryömijät toimivat automaattisesti niille annetun algoritmin perusteella, jonka perusajatuksena on ladata annettujen URL-osoitteiden sivut ja sivujen sisältämät hyperlinkit ja jatkaa hyperlinkkien

osoittamille muille verkkosivuille. (Olston ja Najork 2010) Sivuston arkkitehtuurilla on merkitystä siihen, onnistuvatko ryömijät löytämään kaikki sisällöt. On osoitettu, että kaikkien hakukoneiden ryömijät eivät suorita JavaScriptiä, joten sen takana oleva sisältö jää käymättä läpi. (Brunelle ym. 2016; Góralewicz 2017). Vuonna 2022 kuitenkin kaksi suurinta hakukonetta, Google ja Bing, ovat molemmat ilmoittaneet, että heidän hakukoneryömijät pystyvät indeksoimaan myös JavaScriptillä luotua sisältöä (Google 2022c; Bing 2022). Ongelma ei siis ole välttämättä nykypäivänä yhtä relevantti, mutta on ratkaistavissa myös SPA-verkkosivuston puolella. Yksi tapa on käyttää kirjastoa, joka tarjoaa mahdollisuuden renderöidä verkkosivu valmiiksi palvelimella (Iskandar ym. 2020). Koska verkkosivusto sisältöineen muodostetaan jo palvelimella, ryömijät pystyvät käymään sen läpi ilman, että ne joutuvat suorittamaan JavaScriptiä. Esimerkiksi Vue-kirjastoon perustuva Nuxt tarjoaa mahdollisuuden renderöidä sivusto palvelimella (Vue.js 2021). Toinen, luvussa 2.1 mainittu tapa, on generoida SPA-verkkosivustosta staattinen versio, jolloin JavaScriptin suorittaminen jää myös pois.

Ryömijöiden lataamien verkkosivujen hakusanat tallennetaan, eli niistä luodaan tietokanta eli hakuindeksi. Hakuindeksia tarvitaan, jotta kyselyt voivat palauttaa relevantteja, parametrien mukaisia hakutuloksia. Hakuindeksi sisältää kaikki verkkosivuilta löytyvät sanat aakkosjärjestyksessä, ja tätä tiedostoa kutsutaan indeksitiedostoksi. Jokainen sana sisältää viitteen sivustoihin, joilta kyseinen sana löytyy. Tätä tiedostoa taas kutsutaan postituslistaksi (engl. *posting list*). Hakuindeksi sisältää myös erillisen linkkitietokannan. Linkkitietokannan avulla voidaan hahmottaa webin rakennetta ja lisäksi päätellä sen kattavuutta. Linkkien avulla tehtävä analyysi voi vaikuttaa sivuston sijoitukseen hakukoneissa. (Levene 2011)

Hakumoottori sisältää algoritmit, jonka avulla verkkosivuja haetaan indekseistä. Niiden tarkat toimintaperiaatteet eivät ole yleisesti julkaistua tietoa, sillä tällöin hakukonesijoitusta voisi manipuloida paremmaksi optimoimalla sivusto erityisesti hakukoneen algoritmia varten (Levene 2011). Googlen käyttämä verkkosivujen arvostelualgoritmi on nimeltään PageRank, jonka on raportoitu sisältävän yli 100 muuttujaa. (Krrabaj, Baxhaku ja Sadrijaj 2017).

Hakukonenäkyvyydellä on tärkeä rooli yritysten markkinoinnissa. Katseentunnistusjärjestelmiä hyödyntäen on tutkimuksissa pystytty osoittamaan, että ihmiset mieluiten klikkaavat ensimmäisiä hakutuloksia (Lewandowski ym. 2018). On todettu, että noin 94 prosenttia ihmi-

sistä katsovat vain ensimmäisen sivun hakutulokset läpi. 63 prosenttia ihmisistä taas katsoo vain 3 ensimmäistä hakutulosta. Ihmiset lähtökohtaisesti ennemmin muuttavat hakusanoja ja hakevat uudestaan, sen sijasta että etsisivät tuloksia toiselta sivulta. (Sharma ym. 2019)

2.4 Hakukoneoptimointi ja toteutustavat

Hakukoneoptimoinnilla tarkoitetaan verkkosivulle tehtyjä toimia, joilla voidaan parantaa sivun sijoitusta ja näkyvyyttä hakukoneissa. Sijoitukseen vaikuttavat monet eri tekijät, joista valtaosaan sivuston ylläpitäjä pystyy itse vaikuttamaan joko sivuston sisällön tai teknisen toteutuksen kautta. (Davis 2006)

Kaikki sivustolle tehtävät muutokset eivät kuitenkaan ole hyväksyttyjä, vaan hakukone saattaa rankaista vääristä toimista. Esimerkiksi Google saattaa poistaa selkeästi vilpillisiä tekniikoita käyttäneen sivuston hakemistostaan, ja lievemmistä rikkeistä antaa varoituksen. Tällaisia ei-suositeltuja keinoja kutsutaan black hat -tekniikoiksi. (Malaga 2010) White hat -tekniikat ovat sallittuja tekniikoita, jotka ovat kyseisen hakukoneen ohjeiston mukaisia (Davis 2006). Black hat -tekniikoista useimmiten käytetty on avainsanojen viljely, jossa sivustolle sijoitetaan suuri määrä hakusanoja paremman näkyvyyden toivossa. Hakusanat ovat sijoiteltu siten, että ne ovat vain hakukoneen nähtävissä, esimerkiksi jonkin muun elementin takana tai sijoiteltuna kuvien alt-tageihin. Hakukoneet kuitenkin nykyään erottavat sisällön jotka eivät selkeästi ole normaalin käyttäjän nähtävissä. (Malaga 2010) Toinen esimerkki tällaisesta tekniikasta on luoda ylimääräisiä sivustoja vain siinä käyttötarkoituksessa, että niistä lähtee linkkejä kohdesivustolle. (Sharma ym. 2019)

Hakukoneoptimointi jaetaan usein kahteen eri osa-alueeseen, sivun sisäiseen ja sivun ulkoiseen hakukoneoptimointiin. Sivun sisäinen hakukoneoptimointi kattaa kaikki ne keinot, jotka sivuston ylläpitäjä itse pystyy tekemään hakukonenäkyvyytensä hyväksi. Tähän lukeutuu sivuston tekninen toteutus sekä kaikki sisältö, kuten tekstit, kuvat ja hakusanat. (Sharma ym. 2019) Sivuston tekninen toteutus ratkaisee myöskin sivuston nopeuden. Vuodesta 2010 lähtien nopeus on ollut arvostelutekijä Googlen hakukoneella tehdyissä työpöytähauissa, ja vuodesta 2018 lähtien myöskin mobiililaitteella tehdyissä hauissa (Osmani ja Grigorik 2019).

Myös sillä on merkitystä, kuinka moni muu sivusto linkittää sivuusi. Kuitenkaan pelkkä osoittavien linkkien määrä ei ole tärkein tekijä, vaan hakukoneista ainakin Googlen on todettu ottavan huomioon myös linkkien laatu. Google arvioi verkkosivustoja Page Rank -algoritmillä, ja arvostaa enemmän linkityksiä jotka tulevat verkkosivustoilta joilla on korkea Page Rank -pisteytys. (Malaga 2010). Ulkoisten linkitysten määrä yhdessä muodostavat linkkisuosion, ja suuresta suosiosta voidaan päätellä kyseessä olevan tärkeä sivu. Ulkoiset linkitykset esimerkiksi bannerien tai mainosten muodossa eivät ole algoritmien mielestä niin arvostettavia kuin tekstiviittaukset. (Patil Swati, Pawar ja Patil Ajay 2013)

2.5 Sisäinen hakukoneoptimointi

Sisällönsuunnittelun alkuvaiheissa tulisi ottaa huomioon käytettävät avainsanat. Sivuston tulisi sisältää teemaan ja sivuston aihepiiriin sopivia avainsanoja, sillä käyttäjät käyttävät niitä hakukoneissa verkkosivustoja hakiessaan. Onkin huomioitava, että avainsanat on liitettävä verkkosivuston muuhun sisältöön. Avainsanoja mietittäessä on hyvä kiinnittää huomiota että ne eivät olisi liian laajoja, eivätkä kuitenkaan liian vaikeita. (Hui ym. 2012) Krrabaj, Baxhaku ja Sadrijaj (2017) tekemässä tutkimuksessa saatiin hyviä tuloksia hakukonenäkyvyyden suhteen käyttämällä todennäköisiä hakufraaseja, jotka samalla sopivat sivuston aihepiiriin. Avainsanatiheys määritetään yleensä prosentteina suhteessa muuhun sisältöön, ja Hui ym. (2012) mukaan sopiva tiheys olisi noin 3-8 prosenttia.

Avainsanojen sijoittelulle on myös syytä kiinnittää huomiota. Olennaisia paikkoja hakukoneoptimoinnin kannalta on muun muassa sivuston otsikko, metatiedot, HTML-otsikot ja linkkitekstit. (Hui ym. 2012). Metatietoihin voi sivun lyhyen kuvauksen lisäksi asettaa teemaan sopivia hakusanoja (Davis 2006). HTML-merkintäkielessä on kuusi eri otsikkotyyppiä, joista H1-tagin on sivun pääotsikko, joka on merkitsevin ja joita kuuluu olla vain yksi per sivu. H6-tagilla taas merkataan vähiten merkitsevä otsikko. Otsikkojen käyttö luo myös sivun rakenteeseen hierarkiaa ja selkeän rakenteen. (Gupta ym. 2016) Tärkeä informaatio kannattaa aina kirjoittaa tekstinä kuvien sijasta, jolloin sisältö on myös hakukonebottien luettavissa (Davis 2006).

Yleinen uskomus on, että sivuston sisältöjen päivittäminen auttaa hakukonesijoitukseen. On

kuitenkin todettu, että sivusto voi sijoittua korkealle hakutuloksissa vaikka sisältöä ei aktiivisesti päivitetäisikään. Sisällön uudistuminen voi kuitenkin auttaa sivustoa saavuttamaan paremman hakukonenäkyvyyden, mutta sijoituksen pitäminen ei välttämättä vaadi tuoretta sisältöä. (Malaga 2010)

2.6 Tekninen hakukoneoptimointi

Teknisillä optimointitekniikoilla tarkoitetaan toimia, jotka liittyvät verkkosivuston tekniseen toteutukseen. Laadukkaalla teknisellä toteutuksella varmistetaan muun muassa se, että hakukonebotit löytävät kaikki sivut jotka halutaan indeksoida.

Robots.txt on palvelimelle asetettava tiedosto, joka asetetaan hakemiston juureen. Sen avulla voidaan kertoa hakukoneboteille, mitkä tiedostot niiden tulisi indeksoida ja mitkä ei. Esimerkiksi CSS-tyylitiedostoja, kuvakansioita tai käyttäjähallintasivuja ei usein haluta indeksoida, jotta ne eivät tulisi vastaan hakutuloksissa tavallisille käyttäjille. (Kumar 2013)

Sitemap.xml on tiedosto, jonka avulla verkkosivuston ylläpitäjä voi informoida hakukoneille indeksoitavien sivujen osoitteet (Levene 2011). Googlen mukaan sivukartan luominen ja toimittaminen voi olla varsinkin silloin oleellista, kun sivusto on uusi tai kokoluokaltaan poikkeuksellisen suuri, tai sisältää sisältöä joka on eristyksissä tai mihin on vähänlaisesti sisäisiä linkityksiä (Google 2022a).

Sivustokartalla tarkoitetaan XML-muotoista tiedostoa, joka sisältää sivuston sisäisen rakenteen, kuten sivujen väliset linkitykset. Sivustokartan voi itse luoda ja sen jälkeen toimittaa hakukoneelle, jotta sivuston indeksointi nopeutuu. (Kumar 2013)

Sivun alkuperäinen osoite voi olla tarpeen osoittaa, jos sivuun osoittaa useita eri osoitteita. Hakukoneryömiä käsittävät silloin sivun olevan sama sivu monistettuna. Jos hakukoneelle ei erikseen kerro sivun alkuperäistä osoitetta, se päättää indeksoitavan osoitteen itse, jolloin hakemistoon voi joutua väärä osoite. Alkuperäisen ja indeksoitavaksi haluttavan sivun voi merkitä erityisellä `rel=canonical` -elementillä. (“Consolidate duplicate URLs” 2021; Ohye ja Kupke 2012)

Alt-attribuutilla tarkoitetaan kuvan tekstivastinetta, jonka tulisi olla lyhyt selostus kuvan

sisällöstä. Hakukoneet eivät näe kuvia, mutta alt-attribuutit ovat niiden indeksoitavissa. Alt-attribuuttien käyttö on erityisen tärkeää varsinkin silloin, kun kuvaa käytetään linkkinä. Attribuutin käyttö on tärkeää myös sivuston saavutettavuuden kannalta, sillä sen avulla myös ruudunlukuohjelmia käyttävät ihmiset saavat tietoonsa kuvan sisältämän informaation. (Slatin 2001)

Sivuston nopeus mahdollistaa sen, että käyttäjä viettää sivustolla mahdollisimman pitkiä aikoja. Lisäksi sivuston nopeus on Googlessa sivuston pisteytykseen vaikuttava tekijä (Egri ja Bayrak 2014; Osmani ja Grigorik 2019). Sivuston nopeuteen vaikuttaa suuri määrä tekijöitä, lähtien sivuston toteuttamistavasta. Verkkosivustoa voi optimoida nopeammaksi esimerkiksi käyttämällä vähän tilaa vieviä kuvaformaatteja, minifioimalla HTML-, JavaScript- ja tyylitiedostot ja poistamalla kaikki käyttämättä jäänyt lähdekoodi. (Egri ja Bayrak 2014).

HTTP-statuskoodilla 404 ilmoitetaan, että haettua sivua ei löytynyt palvelimelta. **Pehmeällä 404-virheellä** tarkoitetaan tilannetta, jossa sivulla ei ole sisältöä tai se on esimerkiksi virheviesti joka ilmoittaa sivun puuttumisesta, mutta palvelin palauttaa tästä huolimatta onnistuneen pyynnön HTTP-statuskoodin 200. (Meneses, Furuta ja Shipman 2012; Prieto, Alvarez ja CACHEDA 2014) Tällöin sivuston käyttäjä saa tietoonsa että sisältöä ei löytynyt, mutta hakukoneryömiöt indeksoivat sivun virheellisestä statuskoodista johtuen ja käyttävän turhaan resursseja. 404-virhesivusta kannattaa tehdä selkeästi sivustoon kuuluva sivu ja lisätä linkki, josta käyttäjä pääsee takaisin etusivulle. (Google 2022b)

3 Tutkimusmenetelmä

Tässä luvussa käsitellään suunnittelutieteen prosessimallia sekä sen käyttöä tässä tutkimuksessa.

3.1 Suunnittelutiede

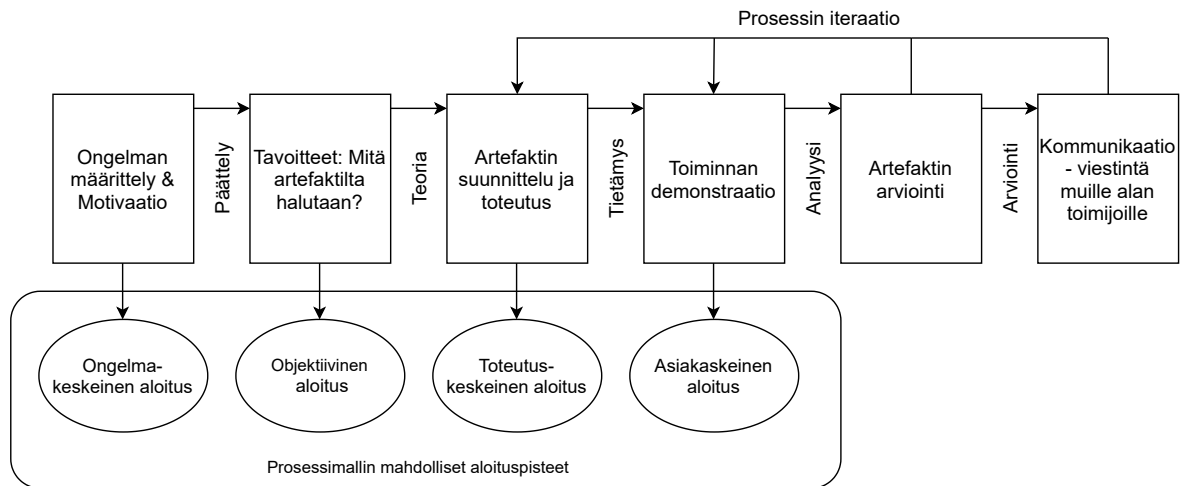
Suunnittelutiede määritellään Peffers ym. (2007, s. 49) mukaan seuraavalla tavalla: "Suunnittelutieteen avulla luodaan ja kehitetään artefakteja, joilla pyritään ratkaisemaan tunnistettuja ongelmia." (Peffers ym. 2007). Artefaktiksi voidaan määritellä lähes mikä tahansa suunniteltu objekti, jonka avulla pyritään ymmärtämään tutkimusongelmaa, jotta siihen voidaan tuottaa ratkaisuja.

Jotta ongelmia voidaan ratkaista, suunnitelmia arvioida ja tuloksia esittää, suunnittelutieteen siin kuuluu ennalta määritelty prosessi. Prosessin eri vaiheiden avulla suunnitteluongelmia voidaan lähestyä järjestelmällisesti tarkastellen asetettuja tavoitteita ja vaatimuksia, jotta voidaan päästä kohti parempia ratkaisuja. Prosesissa hyödynnetään jo olemassa olevia teorioita sekä tutkimuksen aikana ilmennyttä uutta tietoa. (Peffers ym. 2007).

Tässä tutkielmassa käytetään Peffers ym. (2007) esittämää suunnittelutieteen prosessimallia, jonka toimintaperiaate käy ilmi kuvioista 4. Prosessi on jaettu kuuteen eri aktiviteettiin, jotka on suunniteltu suoritettavan peräkkäisessä järjestyksessä. Aktiviteetit tässä tutkimuksessa määritellään luvussa 3.2. Peffers ym. (2007) ovat esittäneet mallissaan neljä eri aloitustuskohtaa, jotka sopivat eri lähtötilanteessa oleville suunnittelutieteen hyödyntäjille.

Ensimmäinen aktiviteetti on sekä ongelman että ratkaisun arvon määrittely. Ongelman määrittely on tärkeää, sillä sen avulla kehitetään artefaktia ja sen ominaisuuksia vastaamaan ongelmaa mahdollisimman hyvin, jonka takia voi olla hyödyllistä jakaa ongelma pienempiin osiin. Ratkaisun arvon määrittely taas motivoi tutkijaa etsimään ratkaisuja, toimien samalla johdantona tutkimuksen yleisölle, jotta he ymmärtävät tutkimuksen motiivit.

Toisena aktiviteettina on määritellä ratkaisun tavoitteet. Tavoitteet tulee johtaa ongelman määrittelyn pohjalta ja konkreettisesta tutkimustilanteesta eli siitä, mitkä ovat käytettävissä

Kuvio 4. DSMR-prosessimalli (Peppers ym. 2007)

olevat resurssit. Resursseihin kuuluu myös mahdolliset valmiit ratkaisut joita voidaan hyödyntää artefaktin kehittämisessä. Tavoitteet voivat olla laadullisia tai määrällisiä.

Kolmantena aktiviteettina on suunnitella ja kehittää artifakti. Tähän aktiviteettiin mennessä tutkijalla tulee olla riittävä teorian tieto hankittuna. Peppers ym. (2007) mukaan artefakti voi olla mikä tahansa suunniteltu objekti, jonka luomiseen on käytetty suunnitteluprosessia, ollen kuitenkin usein erilaisia konstruktioita, malleja, menetelmiä tai ilmentymiä.

Neljäntenä aktiviteettina on demonstroida artifaktin toimintaa. Artifakti vastaa silloin tutkimusongelman johonkin kohtaan, olematta kuitenkaan vielä täysin valmis.

Viidentenä aktiviteettina on artifaktin arviointi. Tämän kohdan tarkoituksena on tarkastella, kuinka hyvin se vastaa tutkimuksen alussa määriteltyyn ongelmaan. Arviointimenetelmä eroaakin paljon riippuen artifaktin luonteesta. Arviointi voi olla esimerkiksi simulaatioita, asiakaspalautteita, määrällisiä suorituskykymittauksia tai vertailua toisessa toimenpiteessä määritellyihin tavoitteisiin. Saadun palautteen perusteella artifaktia voidaan jatkokehittää parempien tulosten saamiseksi, tai jatkaa prosessimallin viimeiseen kohtaan eli viestintään.

Viimeinen aktiviteetti on viestintä. Tutkimuksesta usein tiedotetaan muille alan toimijoille, esimerkiksi julkaisemalla aiheesta tutkimusjulkaisu. Julkaisu voi pohjautua rakenteeltaan suunnittelutieteen prosessimalliin, lähtien ongelman havainnollistamisesta jatkuen artefaktin kehittämiseen, päättyen arviointiin ja johtopäätökseen. (Peppers ym. 2007)

3.2 Suunnittelutiede tutkimuksessa

SPA-verkkosivustojen tavoitteena on sulava ja interaktiivinen toiminta. Koska arkkitehtuuri eroaa perinteisen verkkosivuston arkkitehtuurista, sillä voi olla vaikutuksia verkkosivuston olennaisiin osa-alueisiin. Tutkimuksen tavoitteena oli ymmärtää, millä menetelmällä SPA-verkkosivusto kannattaa renderöidä, sillä renderöintimenetelmällä on vaikutus sivuston nopeuteen ja hakukoneiden indeksoitavuuteen. Lisäksi tutkimuksen toisena tavoitteena oli selvittää, voiko SPA-verkkosivustolle toteuttaa samat tekniset hakukoneoptimointikeinot kuin perinteiselle verkkosivustolle. Hakukonenäkyvyys voi joillekin toimijoille olla tärkeä tekijä, jonka takia asiaa kannatti tutkia. Nopeus on toinen tärkeä tekijä - nopeasti toimivalla sivustolla on havaittu olevan positiivisia vaikutuksia liiketoimintaan (Gallino, Karacaoglu ja Moreno 2018; Smith 2012).

Artefaktille asetettiin vaatimukset, jotka pyrittiin täyttämään mahdollisimman hyvin artefaktin toteutusvaiheessa. Päävaatimuksina oli, että artefakti on verkkosivusto, jota pystyy käyttämään verkkoselaimella. Verkkosivustolle pitää pystyä luomaan uusia sivuja sisällönhallintajärjestelmän kautta sekä lisäämään tehtyjä sivuja sivuvalikkoon. Tavoitteena on, että verkkosivusto täyttää toiminnoiltaan vähimmäisvaatimukset, jotta verkkosivuston nopeutta ja teknistä hakukoneoptimointia voidaan tehdä ja testata. Tutkimuksen kannalta olennaista on, että verkkosivustojen sisältöjä pystyy syöttämään sisällönhallinnan kautta, minkä lisäksi sivustojen täytyy sijaita palvelimella, jotta mittaaminen on mahdollista. Artefaktin pää- ja alivaatimukset listattuna:

- Sivuston sisällöt täytyy olla päivitettävissä sisällönhallintajärjestelmän kautta.
- Sivuston täytyy toimia eri kokoisilla näytöillä responsiivisesti.
- Mittauksia varten sivustosta luodaan kolme eri versiota, jokaiselle eri renderöintimenetelmälle oma. Sivustot sijoitetaan samalle palvelimelle.
- Sivuston tulee olla ryömijöiden luettavissa ja indeksoitavissa:
  - Sivuston täytyy omata robots.txt ja sitemap.xml -tiedostot.
  - Linkit ovat hakukonerobottien luettavissa.
- Sivuston tulee noudattaa oikeaoppista HTML-dokumentin rakennetta:
  - Title-tag

– Kuvien alt-tekstit

Kun vaatimukset on määritelty, voidaan toteuttaa itse artefakti. Artefaktin tekninen kuvaus on luvussa 3.3. Luvussa kuvataan, mitä ohjelmistoja, kirjastoja ja lisäosia artefaktin rakentamisessa käytettiin. Peffers ym. (2007) prosessimallin mukaan neljäntenä aktiviteettina on demonstroida artefaktin toimintaa ja viidentenä aktiviteettina artefaktin arviointi. Artefaktin eli verkkosivuston toimintaa demonstroidaan luvussa luvussa viisi, jossa mittausten tulosten lisäksi arvioidaan mittausten ja teknisen hakukoneoptimoinnin onnistumista. Luvussa kuusi arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja sitä, mitä voitaisiin prosessimallin mahdollisella seuraavalla syklillä ottaa huomioon.

3.3 Artefaktin tekninen toteutus

Verkkosivuston käyttäjälle näkyvä osa eli käyttöliittymälogiikka toteutettiin Nuxt.js -kirjastolla. Nuxt.js on Vue.js -kirjastoon pohjautuva kehys, jonka avulla voidaan toteuttaa dynaamisia web-sovelluksia ja verkkosivustoja. Nuxtia käytettäessä on kolme mahdollista tapaa renderöidä sivusto: palvelimella, käyttäjän selaimessa tai staattisen version generoiminen.

Sisällönhallintajärjestelmänä käytettiin avoimeen lähdekoodiin pohjautuvaa Wordpressia, joka on kirjoitettu PHP-ohjelmointikielellä. Artefaktin rakentamisessa hyödynnettiin muitakin valmiita ratkaisuja, kuten Wordpressin valmiita lisäosia perustelluista syistä. Valittu sisällönhallintajärjestelmä vaikuttaa siihen, että millä tavalla tekniset ratkaisut käyttöliittymän yksityiskohtaisesti toteutetaan. Sisällönhallintajärjestelmästä riippumatta hakukoneoptimointiin vaikuttavat toimenpiteet ovat kuitenkin pääosin samat.

Jotta sisällönhallintajärjestelmän kautta syötettyä dataa voidaan näyttää käyttöliittymässä, tuli tiedot hakea rajapinnan kautta. Wordpressissä on sisäänrakennettuna REST API -rajapinta, joka tarjoaa haetun datan JSON-muodossa. Vaikka REST API -rajapinnan käyttö olisi ollut ilmeinen valinta sen sisäänrakennettavuuden takia, tutkimuksessa päädyttiin käyttämään sen sijasta GraphQL -rajapintaa. Sen sijasta että käytettäisiin RESTin päätepisteitä (engl. *endpoint*), GraphQL-kyselyt mahdollistavat tavan hakea tietoja yksityiskohtaisemmin. Wordpress ei oletuksena tarjoa kyseistä rajapintaa, vaan tuki on mahdollista saada erikseen ladattavan lisäosan kautta. Tässä työssä käytettiin WPGraphQL -nimistä lisäosaa, joka on ilmainen ja

avointa lähdekoodia. Kun kehitetään Wordpress-sivustoja, on yleensä järkevää tietyissä tapauksissa käyttää valmiita lisäosia sen sijasta, että tarvittavaa toiminnallisuutta lähtisi itse toteuttamaan ja kehittämään alusta asti. Työssä käytetyt lisäosat ja muut käytetyt ohjelmistot käyvät ilmi kuvioista 1. Muita olennaisia Wordpress-kehityksessä tarvittavia lisäosia on Advanced Custom Fields, joka mahdollistaa kustomoitavien lisäkenttien luomisen sisällönhallintajärjestelmään, jotta sisältöjä voidaan syöttää monipuolisemmin kuin Wordpressin omien kenttien avulla. Advanced Custom Fieldsiin taas on saatavilla GraphQL -lisäosa, jonka avulla kyselyillä voidaan hakea myös ACF-kenttiin syötettyjä tietoja.

Taulukko 1. Artefaktin rakentamisessa käytetyt ohjelmat ja kirjastot.

nimi	versio	selite
Wordpress	5.8	Sisällönhallintajärjestelmä
Nuxt.js	2.15.8	Käyttöliittymä-sovelluskehys
WPGraphQL	1.6.6	Luo GraphQL-rajapinnan Wordpressiin
Advanced Custom Fields	5.10.2	Kustomoitavat sisältökentät
WPGraphQL for ACF	0.5.3	GraphQL-laajennos ACF-lisäosaan
Yoast SEO	17.8	Hakukoneoptimointi-lisäosa

Tutkimuksessa kehitettyyn verkkosivustoon luotiin mittauksia varten esimerkkisisällöt. Esimerkkisisällöt ovat luotu siltä pohjalta, että verkkosivu vastaa keskimääräistä verkkosivua HTTP Archiven keräämän datan mukaan. HTTP Archiven mukaan keskimääräinen verkkosivusto on työpöytäympäristössä 2165.5 kB. ja mobiiliympäristössä 1974.1 kilotavua. Kuvien osuus lukemista ovat työpöytäympäristössä 946 kB ja mobiiliympäristössä 877.8 kB. (HTTP Archive 2022)

Mittauksissa kohteena oleva testisivu sisältää 11 kappaletta kuvia, joiden koko yhteensä on 985 kB. HTTP Archiven mukaan keskimääräinen sivu sisältää noin 900 kilotavua kuvia, ja noin parikymmentä kuvaa. Testisivussa on siis vähemmän kuvia kuin keskimääräisellä verkkosivulla, mutta yhteiskoko on hieman suurempi. Testisivun kuvat ovat siis kooltaan isompia tai laadultaan parempia.

3.4 Mittausmenetelmät

Tässä tutkielmassa keskityimme mittaamaan verkkosivuston nopeutta sekä teknistä hakukoneoptimointia. Näiden ominaisuuksien mittaamiseksi on kehitetty useita eri sovelluksia. Sivuston suorituskyvyn mittaaminen suoritetaan Googlen Lighthouse -työkalulla. On huomiotava, että nopeusmittauksissa mitataan vain sitä tapahtumaa, kun sivustolle saavutaan ensimmäisen kerran, ja mittauksien kohteena on vain verkkosivuston etusivu. Esimerkiksi tapahtuma, jossa sivusto on jo kerran muodostettu ja käyttäjä navigoi etusivulta toiselle sivulle, ei ole tämän työkalun mitattavissa. Muutenkaan kaikki artefaktin vaatimukset eivät ole todettavissa testaustyökaluilla, vaan ne edellyttävät tekijän omia arvioita ja havaintoja. Esimerkiksi sisällönhallintajärjestelmän toimivuus sisältöjen syötössä on todettavissa vain käyttämisen kautta. Myöskin verkkosivuston responsiivinen toiminta eri näyttökoilla on vaatimus, joka on todettavissa vain silmämääräisesti.

Omien havaintojen kautta todettiin myös hakukoneoptimointitekniikoiden onnistuminen. Hakukoneoptimoinnin onnistumisen tarkasteluun on kehitetty useita eri työkaluja, mutta ne keskittyvät lähinnä verkkosivuston sisältöön. Teknisen hakukoneoptimoinnin tekniikat ovat diatomisia, eikä niiden onnistuminen ole luvuilla mitattavissa. Mittauksissa käytetty laitteisto ja mittaustyökalu on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Mittauksissa käytetty laitteisto ja ohjelmat

Selite	
Tietokone	MacBook Pro (13", 2017)
Käyttöjärjestelmä	MacOS Monterey 12.1
Proessori	3,1 GHz Intel Core i5
Muisti	16 Gt 2133 MHz DDR3
Näytönohjain	Intel Iris Plus Graphics 650, 1536 Mt
Mittausohjelmisto	Google Lighthouse CLI 9.5.0

Mittauksissa käytettiin Googlen Lighthouse -työkalua, joka on tarkoitettu verkkosivustojen laadun automaattiseen mittaamiseen. Lighthousea pystyy käyttämään usealla eri taval-

la: Chrome-selaimeen asennettavana lisäosana, node-moduulina tai komentorivityökaluna. Tässä työssä suorituskymmittaukset tehtiin komentorivin kautta, jotta testaukset olisivat mahdollisimman yhteneväisiä toistensa kanssa, minkä lisäksi käytetyt asetukset saadaan tallennettua helposti esitettävässä muodossa. Lisäksi generoidut raportit jäävät talteen automaattisesti HTML-muotoisissa dokumenteissa.

Työkalu sisältää kuusi erilaista suorituskymmittaria, jotka on esitelty taulukossa 3. Lighthouse sisältämistä mittareista useampi mukaillee teorialuvussa 2.2 esiteltyjen toimintaperiaatetta, mutta eivät ole identtisiä. Lisäinformaationa verkkosivuista otetaan talteen myös network request time -arvo, jolla tarkoitetaan arvoa, kuinka kauan palvelimelta kestää palauttaa dataa selaimelle ensimmäisen tehdyn pyynnön jälkeen.

Ensimmäisenä suorituskymmittaukset tehtiin verkkosivustoilla, joihin ei ole tehty nopeuteen vaikuttavia optimointeja. Optimointien jälkeen mittaukset toistettiin. Kaksi ensimmäistä optimointitoimenpidettä on valittu sillä perusteella, että ne ovat nykyään yleisesti tehty toimenpide useimmilla sivustoilla HTTP Archiven tarjoaman datan mukaan. Kolmas optimointitoimenpide liittyy palautteeseen, jonka mittaustyökalu antoi testimittauksen yhteydessä.

1. Sivustolle otetaan käyttöön lazy loading-ominaisuus.
2. Kuvien optimointi, kuvat konvertoidaan WEBP-formaattiin.
3. Sivustoille lisätään rajapinnan esihaku-attribuutti.

Mittaukset pidettiin yhteensä neljä kappaletta, ja jokaisella mittauksella jokainen verkkosivusto testattiin 15 kertaa. Ennen varsinaisia mittauksia tehdyt testimittaukset osoittivat, että hajonta mittauksen välillä ei ole kovinkaan suurta. Jos hajonta olisi suurempaa, suurempi määrä mittauksia voisi olla tarpeen. Näin ollen 15 kertaa valikoitui testikertojen määräksi lopulliseen tutkimukseen, tuoden riittävän luotettavuuden mittauksen tuloksiin, mutta pitäen kuitenkin samalla manuaalisen työn määrän järkevissä rajoissa. Itse testit ajettiin automaattisesti, mutta niiden siirto taulukkolaskentaohjelmaan tapahtui käsin.

Lighthouse komentorivityökalu asennetaan seuraavalla komennolla:

```
$ npm install -g lighthouse
```

Testaustyökalu mahdollistaa lukuisten eri asetusten käytön. Tässä tutkimuksessa käytettiin

Taulukko 3. Google Lighthousen suorituskykymittarit. Vastaavalla mittarilla tarkoitetaan vastaavuutta luvussa 2.2 esiteltyihin mittareihin.

Mittari	Selite	Vastaava mittari
First Contentful Paint	Kuinka kauan selaimella kestää renderöidä ensimmäinen osa verkkosivun rakenteesta.	Time to First Paint
Time to Interactive	Mittaa aikaa, jonka jälkeen sivu on täysin interaktiivinen.	Page Load Time
Speed Index	Kesto verkkosivun visuaalisen ulkoasun rakentumiseen.	Above the Fold
Largest Contentful Paint	Kesto, minkä jälkeen näkymän suurin elementti on renderöity.	
Total Blocking Time	Aika, joka kuluu First Contentful Paintin ja Time to Interactiven välillä.	
Cumulative Layout Shift	Sivurakenteen muutos sivulatauksen aikana.	
Network request time	Aika, joka palvelimelta menee vastata pyyntöön.	Time to First Byte

samoja asetuksia, kuin HTTP Archive -projekti käyttää heidän omissa mittauksissaan. HTTP Archive on avoimen lähdekoodin projekti, joka tutkii ja seuraa internetin sivustojen tilaa. (HTTP Archive 2022). Samojen asetusten käyttö mahdollistaa vertailun heidän keräämäänsä dataan.

Mittauksissa käytetyt asetukset:

```
lighthouse --throttling.cpuSlowdownMultiplier=1 \
--throttling.downloadThroughputKbps=1600 \
--throttling.uploadThroughputKbps=768 \
```

```
--throttling .rttMs=150 \  
<url>
```

4 Tutkimus

4.1 Suorituskyvyn optimointi

Verkkosivustojen nopeutta voidaan parantaa useilla eri tavoilla. On olemassa yleispäteviä toimenpiteitä, jotka on järkevää toteuttaa kaikkiin verkkosivustoihin. Sellaisia ovat esimerkiksi lazy loading-attribuutin käyttöönotto ja kuvien muuntaminen kevyempään formaattiin, jotka toteutettiin myös tämän tutkimuksen verkkosivustolle. Lisäksi on olemassa toimenpiteitä, jotka vaativat tarkempaa kohdesivuston tuntemusta, ja riippuvat pitkälti sivuston ominaisuuksista ja arkkitehtuurista. Sellaisena toimenpiteenä toteutettiin esilataus-attribuutin käyttöönotto.

Wordpress on automaattisesti käyttänyt kuvien latauksessa lazy loading-attribuuttia versios-
ta 5.4 lähtien. Tämän takia ensimmäisiin mittauksiin ominaisuus otettiin kokonaan pois käytöstä. Viscomi ja Arntz (2021) havaitsivat mittauksissaan, että vain näyttöalueen ulkopuolella olevissa kuvissa kannattaa käyttää lazy loading-ominaisuutta, jonka johdosta ominaisuus päätettiin toteuttaa muokattuna.

Käytössä olevan Wordpress-teeman `functions.php` tiedostoon lisättiin ominaisuus, joka poistaa loading-attribuutin ensimmäiseltä kuvalta.

```
// Toiminnallisuus yksinkertaistettuna
function add_responsive_class($content){
    if ( is_page() ) {
        ..
        $imgs = $document->getElementsByTagName( 'img' );
        $img = $imgs[0];
        if ( $imgs[0] == 1 ) {
            $img->removeAttribute( 'loading' );
            $html = $document->saveHTML();
            return $html;
        }
    }
}
```

Kuvien optimointi toteutettiin muuntamalla käytössä olevat JPG-kuvat WEBP-formaattiin. Kuville ei tehty muita optimointeja tai pakkauksia.

Viimeisenä optimointitoimenpiteenä oli rajapinnan osoitteen lisääminen sivuston otsakkeeseen esilataus-attribuutin kanssa. Esilataus-attribuutti ilmoittaa selaimelle, että osoitettu resurssi on tärkeä ja se halutaan asettaa tärkeysjärjestyksessä korkealle, eli sen lataus halutaan aloittaa mahdollisimman pian.

```
link : [
  { rel: 'preconnect', href: 'https://www.tuomovitikainen.fi', crossorigin: true },
],
```

4.2 Hakukoneoptimoinnin toteutus

4.2.1 Sitemap ja robots -tiedostojen luominen

Verkkosivuston hakukoneoptimointia varten sivustolle lisättiin kaksi eri hyödyllistä tiedostoa. Robots.txt tiedoston avulla voidaan esimerkiksi kieltää ryömijöitä indeksoimasta tiettyjä sivuja, kuten esimerkiksi ylläpitäjille tarkoitettu kirjautumissivu. Sitemap.xml taas on tiedosto, joka sisältää listan verkkopalvelun eri sivujen osoitteista.

Nuxtilla näiden tiedostojen luominen onnistui sen omien moduulien avustuksella. Ensimmäisenä paketit asennettiin komentorivityökalulla NPM-pakettienhallintaa käyttäen:

```
$ npm install @nuxtjs/sitemap @nuxtjs/robots
```

Kun paketit oli asennettu onnistuneesti, ne otettiin käyttöön `nuxt.config.js` tiedostossa seuraavalla tavalla:

```
modules : [
  '@nuxtjs/sitemap',
  '@nuxtjs/robots',
],
```

Nuxtin sivukartta-moduuli osaa ottaa automaattisesti huomioon vain staattiset sivut, jotka on luotu sivustohierarkian pages-kansioon. Koska sovelluksessa kaikki sivut luodaan dynaamisesti sisällönhallintajärjestelmässä, joutuu sivukartan eteen tekemään manuaalista työtä. Jos sivuja on todella paljon tai ne muuttuvat usein, uskoisin olevan mahdollista tehdä erillinen funktio, joka osaa tehdä sivukartan automaattisesti ottaen huomioon myös dynaamiset sivut. Sivustolla lisättiin kuitenkin etusivun lisäksi vain kaksi muuta sivua, joten ne oli helppo lisätä manuaalisesti.

```
sitemap: {
  routes: [
    '/yhteydenotto',
    '/referenssit',
  ],
},
```

Molemmat moduulit sisältävät lukuisan määrän eri asetuksia, jotka on nähtävillä niiden dokumentaatioissa. Esimerkiksi seuraavalla asetuksella voidaan kieltää Googlebottia indeksoimasta kaikkia sivuja tai tiedostoja, jotka sijaitsevat /users/-hakemiston sisällä.

```
robots: [
  {
    UserAgent: 'Googlebot',
    Disallow: () => '/users/'
  }
]
```

Kun halutut asetukset oli asetettu, sovellus generoi automaattisesti molemmat tiedostot verkkosivun juureen.

4.2.2 Metatietojen tuominen sisällönhallintajärjestelmästä

Metatiedoilla tarkoitetaan tietoja, jotka eivät näy suoraan verkkosivulla, vaan hakukone sekä selain hyödyntää niitä. Esimerkiksi metatietojen otsikkoa käytetään selaimen välilehdissä informoidakseen käyttäjälle, mikä sivu on kyseessä. Wordpressin tapauksessa sivun meta-

tiedot olisi voinut luoda lisäkenttien avulla. Tässä tapauksessa päätettiin kuitenkin hyödyntää Yoast SEO -lisäosaa, joka on suosituimpia hakukoneoptimointilaajennuksia Wordpres-siin, sekä yleisesti käytössä kun luodaan verkkopalveluita yrityksille. Yoast tukee GraphQL -rajapintaa, joka mahdollistaa metatietojen haun sovellukseen. Ensimmäisenä luotiin kysely:

```
const METADATA_QUERY = gql `
query MyQuery {
  page(id: "ID", idType: DATABASE_ID) {
    seo {
      metatitle: title ,
      metadesc: metaDesc ,
    }
  }
}
```

Kyselyssä haettiin sivuston id-tunnisteella kyseisen sivun metaotsikko ja -kuvaus. Oletuk-sena sivuston metatiedot sijaitsevat `nuxt.config.js` -tiedostossa. Metatiedot voidaan asettaa `head`-objektin avulla jokaiselle verkkosivuston sivulle erikseen:

```
head() {
  return {
    title: this.page.seo.metatitle ,
    meta: [
      {
        content: this.page.seo.metadesc ,
      }
    ]
  }
}
```

4.2.3 Alkuperäisen sisällön osoittaminen

Verkkosivustoissa samaan sivuun voi osoittaa usea eri osoite. `Rel=canonical` -elementin avulla voidaan osoittaa alkuperäinen sivu, joka myös halutaan indeksoitavaksi hakukoneryö-mijöiden toimesta. Canonical-url tulee asettaa sivuston otsakkeeseen. Nuxtilla tämä tehtiin `layouts/default.vue` -tiedostossa asettamalla linkki seuraavasti:

```
export default {
  head() {
```

```

return {
  link: [
    {
      rel: 'canonical',
      href: 'baseUrl' + this.$route.path
    }
  ]
}

```

4.2.4 404-tapahtuman käsittely

SPA-sovelluksissa 404-tapahtuman käsittely täytyy huomioida ja käsitellä erikseen. Koska sivuja ei haeta erikseen palvelimelta vaan sisältö renderöidään sivupohjaan, ei sivusto palauta 404-statuskoodia vaikka haettua sivua ei olisi olemassa. 404-statuskoodin palauttaminen on tärkeää hakukoneoptimoinnin kannalta, jotta ryömijät eivät tuhlaa resursseja olemattomiin sivuihin, ja tällöin myös vältetään niiden turhalta indeksoinnilta. Tässä sovelluksessa tämän tapaus ratkaistiin lausekkeella, jossa tarkistetaan, onko haettua sivua olemassa.

```

if (store.state.posts.post === null) {
  error({ statusCode: 404, message: "Sivua ei löydy" })
}

```

Jos sivua ei löydy, sovellus palauttaa nyt HTTP-statuskoodin 404. Virheilmoitussivu on kuitenkin Nuxtin oma, muun sivuston graafisesta ilmeestä täysin poikkeava eikä sisällä esimerkiksi navigaatiota. Esimerkiksi Google neuvoa kehittäjäohjeissaan tekemään virheilmoitus-sivusta muun sivuston kaltaisen ja ohjaamaan käyttäjää eteenpäin virheilmoitussivulta (Google 2022b). Tällä voi olla vaikutusta siihen, jatkaako sivuston käyttäjä selailua vai lähteekö hän sivustolta. Jotta voimme tehdä räätälöidyn virheilmoitussivun, luotiin kansioon `layouts` tiedosto nimeltä `error.vue`. Kyseessä on sivu, joka näytetään virheen sattuessa. Sivun voi räätälöidä näyttämään eri sisältöjä eri virheilmoituksien tapauksissa.

```

<template>
  <div>
    <h1 v-if="error.statusCode === 404">Hups! Sivua ei
      valitettavasti löydy</h1>

```



```

    <h1 v-else>Virhe tapahtui: - {{ error.statusCode }} </h1
    >
    <NuxtLink to="/">Palaa etusivulle </NuxtLink>
  </div>
</template>

<script>
  export default {
    props: [ 'error' ],
    layout: 'error'
  }
</script>

```

Virhekoodin ollessa 404 kerromme käyttäjälle, että sivua ei löytynyt. Muun virheen sattuessa ilmoitamme virheestä ja näytämme HTTP-statuskoodin. Molemmissa tapauksissa käyttäjälle näytetään linkki, josta pääsee takaisin etusivulle.

5 Tulokset

5.1 Verkkosivuston nopeus

Mittaukset pidettiin yhteensä 4 kertaa, joissa jokaiselle renderöintitavalle mittaukset suoritettiin 15 kertaa. Mittauksissa parhaiten menestyivät palvelimella renderöity ja staattinen sivusto. Ensimmäisen mittaukskerran tulokset ovat esitettynä taulukossa 4.

Palvelimella renderöity että staattinen sivu saivat myös saman arvon first contentful paint-mittauksesta, mikä oli ennakoitavissa, sillä molemmat sivustot ovat valmiiksi renderöityjä selaimelle saapuessaan.

Taulukko 4. Suorituskykymittausten tulokset ilman optimointeja. SSR = Server-side rendering, CSR = Client-side rendering. Taulukoiden arvot ovat esitetty sekunteina.

	SSR	CSR	Staattinen sivu
First Contentful Paint	1,15	2,83	1,03
Time to Interactive	3,89	3,82	3,95
Speed Index	3,14	5,03	1,74
Total Blocking Time	0,06	0,06	0,04
Largest Contentful Paint	1,15	4,22	1,03
Cumulative Layout Shift	0	0	0
Network request time	1,03	0,086	0,122

Time to interactive-mittarin tulokset vaikuttavat ensinäkemältä epäloogisilta. Staattinen sivusto sai tästä mittauksesta huonoimman tuloksen, vaikka sivusto muuten on selkeästi mittausten suorituskykyisin sivusto. Tämä johtuu mittaustyökalun teknisestä toteutustavasta. Vaikka Nuxtilla generoitu staattinen sivusto on rakenteen puolesta staattinen, hyödyntää se JavaScriptiä esimerkiksi sivujen esilatauksissa. Sivusto on siis käyttövalmis, mutta taustalla tehdään vielä työtä, joka vaikuttaa mittauksen tulokseen negatiivisesti.

Suurimmat erot mittauksissa löytyivät speed index-arvon kohdalta. Arvo perustuu siihen,

että kuinka nopeasti verkkosivun visuaalinen ilme rakentuu sivulatauksen yhteydessä. Työkalu ottaa sivulatauksesta videokuvaa, jonka perusteella arvo lasketaan. Speed index-arvo ei ota kantaa siihen, onko sivu valmis vuorovaikuttamaan käyttäjän kanssa. Staattinen sivu sai samasta mittauksesta selkeästi parhaimman tuloksen. Staattisen sivuston nopeuden huomaa myös sivustoa käytettäessä, navigoinnin ollessa lähes välitöntä. Selaimessa renderöity verkkosivusto sai lähes sekuntin huonomman tuloksen, kuin palvelimella renderöity. On kuitenkin huomioitava, että tulos ei sisällä pyynnön lähettämisen ja vastaanottamisen välistä aikaa. Tosiasiassa palvelimella renderöity sivusto on hieman hitaampi, sillä sivun generointi palvelimella vie aikaa, ja keskimäärin palvelimen vastaus kesti noin 1,03 sekuntia. Sivusto generoidaan kuitenkin palvelimella vain kerran, sivulle ensimmäisen kerran tultaessa tai sivun uudelleenlatauksen yhteydessä. Kun sivustolla jatketaan navigointia linkkien kautta, muodostetaan sisältö selaimessa kuten selaimessa renderöitävän sivun tapauksessa.

Largest contentful paint-mittauksen arvot olivat hyvin lähellä toisiaan sekä staattisella sivustolla että palvelimella renderöidyllä. Selaimessa renderöidyn sivuston heikohko tulos ei ole yllätys, koska mittari muistuttaa tyypiltään speed index-mittaria. Testeissä käytetyllä näyttökoolla suurin ruudulla näkyvä elementti on ensimmäinen tekstikappale.

Pelkästään lazy-loading -ominaisuuden lisääminen sivustoille toi selkeää parannusta kaikkien sivustojen suorituskykyyn. Mittauskerran tulokset ovat esitettynä taulukossa 5. Staattisessa sekä palvelimella renderöidyssä sivustoissa SI-arvo parani eniten. Palvelimella renderöidyssä muutos oli 15,9 prosenttia ja staattisessa 26,4 prosenttia. Selaimella renderöidyssä sivustossa taas LCP-arvo parani eniten, kesto lyheni 8,3 prosenttia.

Ennen lazy loading-ominaisuuden lisäystä staattisen sivuston ja esirenderöidyn sivuston koot olivat 2.5 megabittia. Selaimessa renderöidyn sivuston koko taas oli 2.2 megabittia. Ominaisuuden lisäyksen jälkeen staattisen sekä palvelimella renderöidyn sivuston koot ovat molemmat 1.7 megabittia, ja selaimessa renderöidyn sivuston koko 1.4 megabittia. Se, että kuvat ladataan jälkikäteen, ei ole käyttäjän havaittavissa. Lazy loading-ominaisuus osaa ennakoida, ja lataa kuvan hieman ennen kuin se näkyy käyttäjän näytöllä.

Toisella optimointikerralla sivuston kuvat vaihdettiin JPG-formaatin kuvista WEBP-formaatin kuviin, jonka vaikutus on nähtävissä taulukosta 6. Kuvien koko putosi yhteensä 235 kilobit-

Taulukko 5. Suorituskykymittausten tulokset lazy-loading -attribuutin lisäämisen jälkeen.

	SSR	CSR	Staattinen sivu
First Contentful Paint	1,11	2,79	0,97
Time to Interactive	3,85	3,93	3,75
Speed Index	2,64	4,73	1,28
Total Blocking Time	0,06	0,05	0,05
Largest Contentful Paint	1,10	3,87	0,98
Cumulative Layout Shift	0	0	0
Network request time	0,94	0,086	0,122

tiä, eli 23 prosenttia. Jälkeenpäin ajateltuna kuvaformaatin vaihtamisen vaikutuksen suhteessa sivuston suorituskykyyn olisi huomannut tekemällä mittaukset ennen lazy-loading-ominaisuuden lisäämistä. Valitettavasti niiden yhteistä vaikutusta suorituskykyyn on hankala mitata, mutta 23 prosentin pudotus kuvien kokoon tekee kuvien formaattivaihdoksesta ehdottomasti kannattavan optimointitoimenpiteen.

Taulukko 6. Suorituskykymittausten tulokset kuvien optimoinnin jälkeen.

	SSR	CSR	Staattinen sivu
First Contentful Paint	1,12	2,8	1,01
Time to Interactive	3,64	3,71	3,55
Speed Index	2,77	4,73	1,38
Total Blocking Time	0,06	0,05	0,06
Largest Contentful Paint	1,12	3,72	1,01
Cumulative Layout Shift	0	0	0
Network request time	0,99	0,086	0,178

Viimeinen tehtävä optimointitoimenpide oli rajapinnan osoitteen lisäys sivuston otsakkeeseen esilataus-attribuutin kanssa. Mittauskerran tulokset ovat esitettynä taulukossa 7. Ennakko-oletus oli, että tällä voisi olla oikeastaan vaikutusta vain selaimessa renderöityyn sivustoon.

Staatiseen sivuston suorituskykyyn attribuutin lisäämisellä ei tulisi olla vaikutusta, ja palvelimella renderöityyn sivustoon vaikutus oli ennalta vaikeasti arvioitavissa.

Tuloksista on havaittavissa, että ainoat havaittavat parannukset ovat speed index-arvoissa. On kuitenkin huomattava, että myöskin staattisen sivuston speed index-arvo on kaikkien testauskertojen matalin. Erot mittauksien tuloksissa voivat olla myös vaihtelua mittauskertojen välillä, eikä esilataus-attribuutin hyötyä voi yksiselitteisesti todeta tämän testauskerran perusteella.

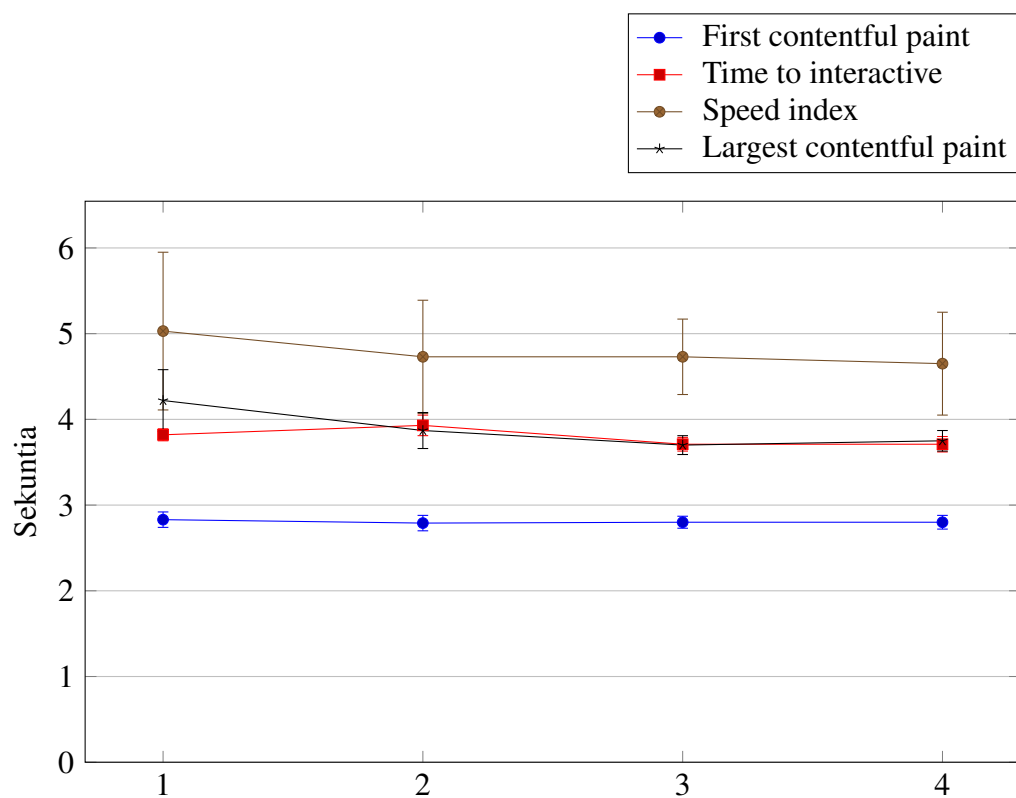
Taulukko 7. Suorituskykymittausten tulokset esilataus-attribuutin lisäämisen jälkeen.

	SSR	CSR	Staatinen sivu
First Contentful Paint	1,11	2,81	1,03
Time to Interactive	3,67	3,69	3,51
Speed Index	2,41	4,62	1,17
Total Blocking Time	0,06	0,05	0,05
Largest Contentful Paint	1,11	3,75	1,00
Cumulative Layout Shift	0	0	0
Network request time	0,91	0,135	0,122

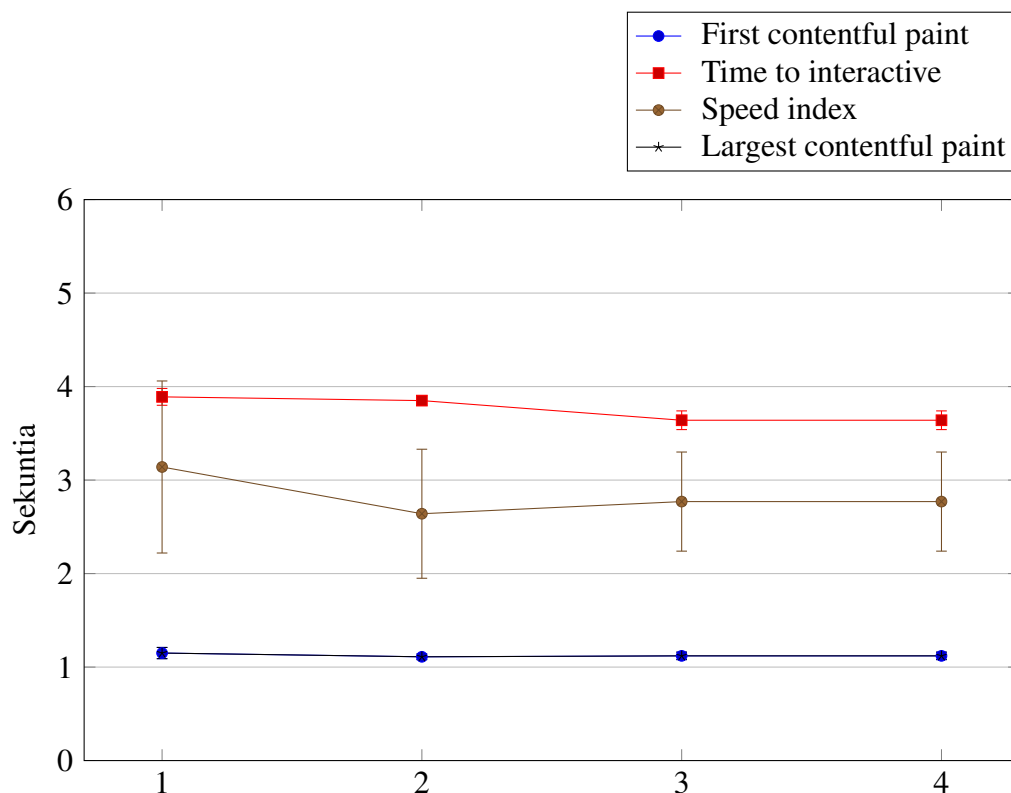
Kuviossa 5 on nähtävillä selaimessa renderöidyn sivuston mittauskerrat kootusti. Lisäksi taulukkoon on sisällytetty mittausten keskihajonnat. Kuten kuvioista voimme havaita, selkeästi suurin hajonta mittausten välillä oli speed index-arvossa. Keskihajonta on suurimmillaan ensimmäisellä mittauskerralla, jolloin se oli 0,92 sekuntia. Hajontaa kasvattaa mittauskerta 14., jolloin speed index-mittarin arvo oli poikkeuksellisesti 7,4 sekuntia, mikä on useita sekunteja yli keskiarvon.

Silmiinpistävää tuloksissa oli matala time to interactive-arvo suhteessa kahteen muuhun renderöintitapaan. Mittari on määritelty siten, että sivusto voi olla interaktiivinen ennen kuin visuaalinen sisältö on täysin muodostunut, mutta odotus ennen mittauksia oli, että sivuston täysi interaktiivisuus olisi tapahtuma joka tapahtuisi viimeisenä.

Kuviossa 6. on nähtävillä palvelimella renderöidyn sivuston mittauskerrat kootusti. Myös-

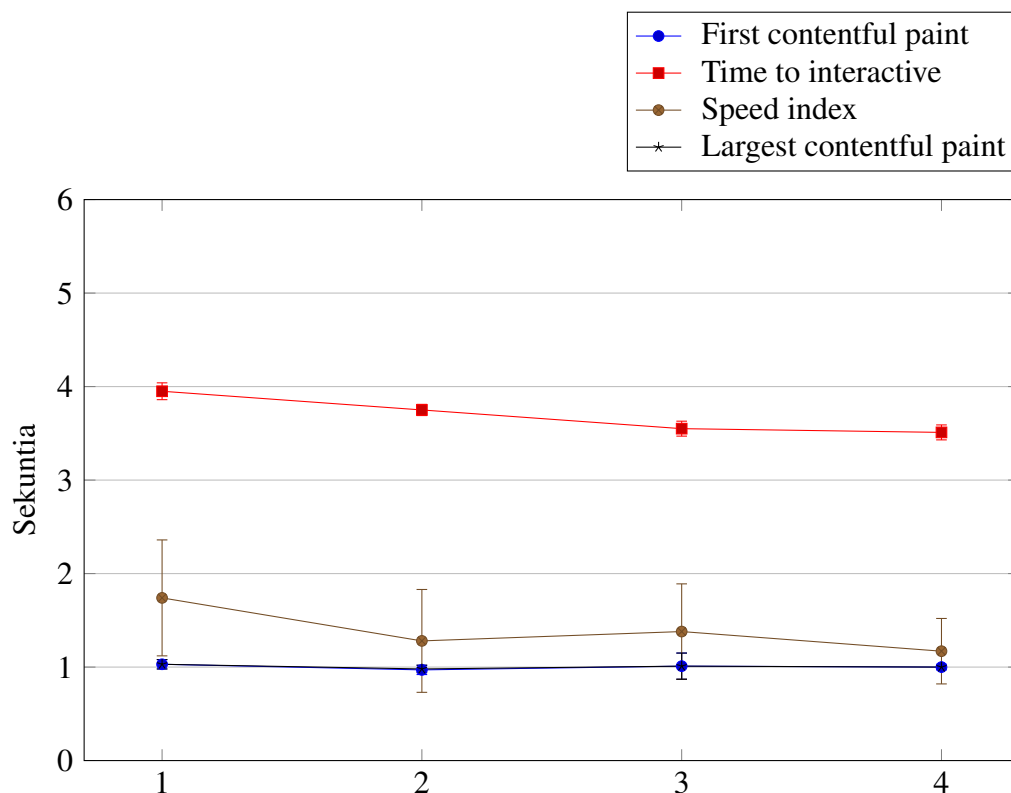
Kuvio 5. Selaimessa renderöidyn sivuston neljä mittauskertaa, ja neljän tärkeimmän mittarin arvot. Ensimmäinen mittauskerta on suoritettu sivustolle, jolle ei ole tehty optimointeja. Mittausten keskihajonnat ovat ilmaistuna virhepalkeilla.

Kuvio 6. Palvelimella renderöidyn sivuston neljä mittauskertaa, ja neljän tärkeimmän mittarin arvot. Ensimmäinen mittauskerta on suoritettu sivustolle, jolle ei ole tehty optimointeja. Mittausten keskihajonnat ovat ilmaistuna virhepalkeilla.

kin palvelimella renderöidyillä sivustolla selkeästi eniten hajontaa oli speed index-arvossa. Muiden arvojen mittausten tulokset taas olivat hyvin yhteneväisiä ja hajonta pientä. Selkeää syytä sille, miksi speed index-arvossa esiintyy eniten hajontaa, ei ole tiedossa. Yhtenä tekijänä voitaisiin pitää sitä, että kyseinen mittari on monimutkaisempi rakenteeltaan ja käyttää tuloksen laskemisessa videokuvaa. Tuloksen laskennassa on useampia vaikuttavia tekijöitä ja siten vaihtelua tuloksissa syntyy enemmän. Kuvioista on havaittavissa, että first contentful paint-mittarin ja largest contentful paint-mittarin tulokset ovat samat. Tämä johtuu siitä, että molempien mittareiden kohteena on sama elementti. Lighthouseen tallentamasta videokuvasta näkee, että kaikki tekstit ilmestyvät kerralla, ja näkymän isoin elementti on ensimmäinen tekstikappale.

Kuviossa 7. on nähtävillä staattisesti generoidun sivuston mittauskerrat kootusti. Aiemmissä tuloksissa esiintynyt suurehko hajonta on nähtävissä myös tämän sivuston mittauksissa.

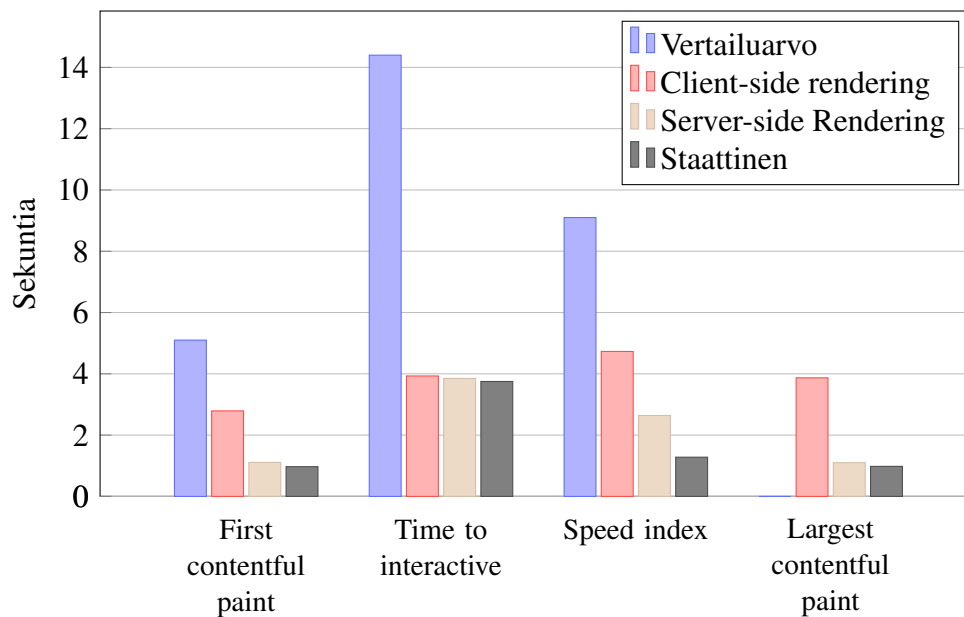
Kuvio 7. Staattisen sivuston neljä mittauskertaa, ja neljän tärkeimmän mittarin arvot. Ensimmäinen mittauskerta on suoritettu sivustolle, jolle ei ole tehty optimointeja. Mittausten keskihajonnat ovat ilmaistuna virhepalkeilla.

Kolmannella mittauskerralla 5. mittaus antoi LCP-mittarille tuloksen 1,5 sekuntia, mikä luo muista testikerroista eroavan hieman suuremman hajonnän. Visuaalinen sisältö taas piirtyy ruudulle erittäin nopeasti: alle puolen sekuntin sisällä siitä, kun ensimmäinen pikseli piirtyy ruudulle, ovat myös muut sisällöt latautuneet sivuston taitekohdan yläpuolelta. Myös staattisen sivuston kanssa käy samoin first contentful paint ja largest contentful paint -mittareiden kanssa kuin palvelimella renderöidyssä, jonka takia kuviot ovat päällekkäin.

Mittauksissa käytettiin samoja asetuksia, kuin HTTP Archive-projekti käyttää heidän omissa mittauksissaan. Tämä mahdollistaa epämuodollisen vertailun tässä tutkimuksessa saatujen tulosten ja heidän tulostensa välillä. Tulokset koostettuna ovat esillä kuviossa kahdeksan. Vaikkakin mittauksissa käytetyt verkkosivustot sisältävät suurinpiirtein keskiarvon verran kuvia ja resursseja kuin HTTP Archiven mukainen keskimääräinen verkkosivusto, on verkkosivustoissa usein eroja, jotka vaikuttavat sen nopeuteen. Verkkosivustoilla on usein käy-

tössä erilaista analytiikkaa, jota käytetään käyttäjätiedon keräämiseen. Analytiikkaa voi olla useasti eri lähteestä, ja esimerkiksi verkkokaupan tapauksessa voidaan haluta tietää, minkä sosiaalisen median kautta juuri ostoksen tehnyt käyttäjä on alunperin saapunut sivuille. Analytiikka on usein skriptillä ladattava resurssi, joten sillä voi olla vaikutus latausnopeuteen. Luotu testisivusto ei myöskään sisältänyt upotuksia, kuten esimerkiksi sosiaalisen median kuvaseiniä tai mainoksia.

Kuvio 8. Tärkeimmät mittarit ja vertailuarvot HTTP Archivesta. HTTP Archivessa ei ole saatavilla largest contentful paint-mittausta.

5.2 Hakukoneoptimointi

Sivustolle toteutettiin luvussa 4.2 joukko teknisen hakukoneoptimoinnin toimenpiteitä, ja tässä alaluvussa tarkastellaan, kuinka toimenpiteet onnistuivat. Teknisen hakukoneoptimoinnin mittaaminen on tyypiltään erilaista, kuin verkkosivun nopeuden: joko ominaisuus löytyy sivustolta tai on löytymättä. Toteutustavat voivat erota sivuston arkkitehtuurista riippuen, mutta tehtävät toimet ovat pääosin samat. Kun käytössä on nuxt.js-kirjasto, edellytti toimenpiteiden tekeminen nuxtin kehittämien moduulien lataamista ja asetusten laittoa oikeiksi. Tätä voidaan pitää hyvänä toimintatapana, sillä tällöin itse kirjasto ei sisällä mitään tarpeetonta, vaan sovellusta voi täydentää tarpeen mukaan.

Erikseen ladattavilla moduuleilla sivustolle luotiin sitemap.xml- ja robots.txt-tiedostot. Näiden kahden tiedoston olemassaolo on helppo todeta selaimen kautta, lisäämällä kyseisten tiedostojen nimet verkkosivuston osoitteen perään. Moduulien käyttö on mutkatonta, mutta sivukartan luominen saattaa teettää ylimääräistä työtä. Moduuli osaa nimittäin lisätä sivukarttaan vain staattiset, sivuston koodissa manuaalisesti luodut sivut. Sisällönhallinnan kautta luodut sivut ovat dynaamisia sivuja, joita moduuli ei osaa automaattisesti lisätä sivukarttaan, vaan ne täytyy itse käsin lisätä. Ongelma ei ole suuri jos sivusto on pienekkö tai tarvittavat sivut ovat ennalta helposti määriteltävissä. Jos kyseessä on suurempi verkkopalvelu, voi olla tarpeen kehittää ratkaisu, jonka avulla myös dynaamiset sivut saataisiin lisättyä automaattisesti sivustokarttaan.

Sivuston metatietoja hallitaan sisällönhallintajärjestelmän kautta Yoast SEO-lisäosan avulla. Yoast tarjoaa tuen myös GraphQL-kyselyille, jonka avulla metatiedot haettiin. Metatiedot pystyy asettamaan sekä sivusto- että sivukohtaisesti, joka oli tavoitteena. Kaikki Yoast SEO-lisäosan tarjoamat ominaisuudet eivät kuitenkaan ole käytössä ilman lisätyötä. Lisäosaa käytetään usein esimerkiksi murupolkujen muodostamiseen, jotka helpottavat navigointia laajemmilla sivustoilla. Ominaisuus olisi kuitenkin mahdollista toteuttaa myös sivustollemme.

Alkuperäisen sivun osoittaminen onnistui suoraviivaisesti ja oli nopea toteuttaa. Ominaisuus toimii suoraan sisällönhallinnan kautta luoduilla sivuilla, joiden lisääminen sivukarttaan täytyi tehdä käsin. Alkuperäisen sisällön sijainti merkitään verkkosivustoilla <head>-tagien sisään. Palvelimella sijaitsevalla verkkosivustolla voimme navigoida referenssi-sivulle, ja tarkistaa selaimen kehittäjäkonsolista sivuston rakennepuusta osoitteen:

```
<link data-n-head="ssr" rel="canonical" href="https://nuxt-tuomovit.vercel.app/referenssit">
```

404-tapahtuman käsittely on asia, joka SPA-verkkosivustoja tehdessä kannattaa ottaa huomioon, vaikkei kovin kiinnostunut hakukoneoptimoinnista muuten olisikaan. Kirjaston tarjoama geneerinen virheilmoitussivu saattaa hämmentää sille joutunutta sivuston käyttäjää, eikä tarjoa linkkiä takaisin etusivulle. Selaimen kehittäjätyökalun avulla pystyy todentamaan, että verkkosivusto todella palauttaa HTTP-statuskoodin 404, kun käyttäjä on yrittämassä sivulle jota ei ole olemassa. Näytettävän virheilmoituksen voi muokata haluamukseen

statuskoodin mukaan.

Verkkosivuston yhtenä päävaatimuksena oli, että sivusto täytyy olla hakukoneiden ryömi-
jöiden läpikäytävissä. Tutkielman teoriaosuudessa selvisi, että hakukoneryömi-
jät pystyvät vaihtelevasti indeksoimaan JavaScriptillä luotua sisältöä. Koska kaikkien eri hakukoneiden
ryömi-
jöillä sivuston testaaminen olisi työlästä eikä siten mahtuisi tämän tutkielman puittei-
siin, päätettiin sivustojen indeksoitavuus testata Googlen ja Bingin hakukoneilla. Valitetta-
vasti ilmeisesti siitä syystä, että verkkosivustoissa käytetään palvelimen tarjoajan ilmaista
domainia, ei Bing hyväksy sivustoja indeksoitavaksi. Bing kertoo sivuillaan, että JavaScript-
sisällön renderöinti ei ole ongelma. Kuitenkin Sharp (2018) on havainnut, että Bing ei lu-
pauksistaan huolimatta indeksoi JavaScript-sisältöä. Jos hakukonenäkyvyys kaikissa haku-
koneissa on tärkeää ja sivusto renderöidään selaimessa, kannattaa asiasta varmistua.

Verkkosivuston kaikki kolme versiota lisättiin Googlen Search Console -palveluun. Search
Console on hakukoneoptimointiin liittyvä palvelu, joka sisältää useita eri toimintoja. Sen
avulla voidaan esimerkiksi lähettää sivuston sivukartta tai pyytää hakukonetta indeksoimaan
verkkosivusto uudestaan. Testi osoittaa, että palvelimella ja selaimella renderöidyt sekä staat-
tinen sivusto ovat kaikki Googlen hakukonebotin indeksoitavissa.

6 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa oli kaksi tutkimuskysymystä, jotka käsittelivät SPA-verkkosivuston nopeutta ja hakukoneoptimointia. Tutkimuksen alussa oli alunperin päätetty, että tässä työssä keskityttäisiin vain tekniseen hakukoneoptimointiin sekä yhteen renderöintitapaan. Tutkimuksen edetessä kuitenkin huomattiin, että sisältö olisi jäänyt hyvin ohueksi. Tämän ongelman huomaamisen jälkeen tutkimukseen päätettiin ottaa mukaan laajemmin verkkosivuston eri renderöintitavat sekä nopeusmittaukset, josta muodostui toinen tutkimuskysymys. Eri renderöintitapojen mukaanotto mahdollisti myös niiden välisten nopeuserojen mittaamisen sekä sivustojen indeksoitumisen testaamisen käytännössä. Koska tässä tutkielmassa esiintyy suhteellisen monta osa-aluetta, joutui myös lähdeaineistoa etsimään monesti eri paikkaa ja useista eri lähteistä, jonka takia selkeitä päälähteitä ei ollut. Vaikka verkkosivuja, niiden mittaamista ja hakukoneoptimointia on tutkittu vuosien saatossa, ei tässä tutkielmassa ollut yhdistelmää koskien ollut juurikaan aiempaa tutkimusta olemassa. Tämä loi tutkimuksen lähtökohtiin haastetta, ja aikaisempien tätä yhdistelmää käsittelevien tutkimusten olemassaolo olisi helpottanut tämän tutkimuksen läpivientä.

Suunnittelutiede osoittautui toimivaksi tutkimusmenetelmäksi tämänkaltaiseen tutkimukseen, varsinkin kun sivustoa halutaan kehittää, eikä käyttää valmista lähdemateriaalia. Artefakti, eli mittauksien kohteena ollut verkkosivusto onnistui odotusten ja tavoitteiden mukaisesti. Se täytti vaatimukset jotka sille oli asetettu, jotta sivustojen nopeutta ja teknistä hakukoneoptimointia voitiin testata. Huomioitava asia liittyy artefaktin toteutuksen loppupuoliskoon. Kuinka päättää, mitä sisältöjä sivustolle tulisi asettaa, jotta se olisi keskiverto? Tässä tapauksessa käytettiin apuna sivustoa, joka kerää dataa internetin tuhansista eri verkkosivustoista. Verkkosivustoja on kuitenkin niin suuri määrä, että keskivertoa on hankala määrittää. Toinen kehitettävä kohde joka huomattiin vasta tutkimuksen loppupuolella ja jota ei ollut määritelty vaatimuksissa, liittyy sivuston domaineihin. Kuten luvussa 5.2 todettiin, Googlen ja Bingin hakukoneista vain Google hyväksyi ilmaisen domainin takana olevan sivuston indeksoitavaksi. Jää siis selvittäväksi, onko JavaScriptin takana oleva sisältö haaste Bingin hakukoneryömiöille.

Koska verkkosivut ovat nykyään hyvin monimutkaisia kokemuksia, ei niiden suorituskyvyn

mittaaminenkaan ole yksinkertaista. Vaikka testaustyökalu antaa tulokseksi tarkan arvon, sivuston toteutustapa voi vaikuttaa arvoon tavalla, jonka jälkeen se ei enää kuvasta totuutta. Tuloksissa huomattiinkin epäloogisuus, joka johtui SPA-arkkitehtuurin toimintatavasta. Mittauksissa saatujen tulosten keskihajonta oli hyvin pientä lukuunottamatta speed index-arvon vaihtelua, jonka syytä ei saatu selville. Virheen mahdollisuus on olemassa myös mittausten manuaalisessa työssä: mittaustulokset on käsin kirjattu taulukkolaskentaohjelmaan, jonka jälkeen ne on tuotu tutkimusraporttiin.

Verkkosivustojen nopeusmittauksissa joutuukin pitkälti luottamaan siihen, mitä arvoja mittaustyökalu antaa. Minkäänlaisia tarkistusmittauksia ilman mittaustyökalua on varsin hankala tehdä itsenäisesti, varsinkaan koskien mittareita jotka ovat toiminnaltaan ja toteutustavaltaan monimutkasempia. Tässä tutkimuksessa käytettiin vain yhtä mittaustyökalua, joten vertailua muiden työkalujen tuloksiin ei päästy tekemään. Optimointien vaikutus voisi olla suurempi, jos sivustolla olisi keskivertoa enemmän kuvia ja sisältöä. Jatkotutkimuksissa voitaisiin selvittää, millainen vaikutus nopeuteen on artefaktista puuttuvilla ominaisuuksilla, kuten analytiikalla tai dynaamisilla upotuksilla, jotka jäivät tästä verkkosivustosta puuttumaan. Lisäksi valitun palvelimen vaikutus verkkosivuston renderöintinopeuteen on asia, joka jäi tässä tutkimuksessa vähälle huomiolle.

Tulokset osoittavat, että SPA-arkkitehtuurilla toteutettu verkkosivusto on vartenotettava vaihtoehto, kun käytössä on nuxt.js -sovelluskehys. Sivusto on erityisesti palvelimella renderöitynä ja staattisena versiona nopea, ja eri renderöintitavat tuovat myös vaihtoehtoja riippuen siitä, mitä verkkosivustolta halutaan. SPA-arkkitehtuuria ei myöskään kannata sivuttaa siinä uskossa, etteikö käyttäjät löytäisi sivustolle hakukoneiden kautta, mutta optimoinnin eteen voi joutua tekemään hieman enemmän töitä.

Lähteet

- Bhandari, Ravneet Singh, ja Ajay Bansal. 2018. "Impact of search engine optimization as a marketing tool". *Jindal Journal of Business Research* 7 (1): 23–36.
- Bing. 2022. *Bing Webmaster Guidelines*. <https://www.bing.com/webmasters/help/webmasters-guidelines-30fba23a>. Viitattu: 2022-05-1.
- Bocchi, Enrico, Luca De Cicco ja Dario Rossi. 2016. "Measuring the quality of experience of web users". *ACM SIGCOMM Computer Communication Review* 46 (4): 8–13.
- Brunelle, Justin F, Mat Kelly, Michele C Weigle ja Michael L Nelson. 2016. "The impact of JavaScript on archivability". *International Journal on Digital Libraries* 17 (2): 95–117.
- Bröhl, Christina, Peter Rasche, Janina Jablonski, Sabine Theis, Matthias Wille ja Alexander Mertens. 2018. "Desktop PC, tablet PC, or smartphone? An analysis of use preferences in daily activities for different technology generations of a worldwide sample". Teoksessa *International Conference on Human Aspects of IT for the Aged Population*, 3–20. Springer.
- "Consolidate duplicate URLs". 2021. Viitattu 8. tammikuuta 2022. <https://developers.google.com/search/docs/advanced/crawling/consolidate-duplicate-urls>.
- Davis, Harold. 2006. *Search engine optimization*. "O'Reilly Media, Inc."
- Egri, Gokhan, ja Coskun Bayrak. 2014. "The role of search engine optimization on keeping the user on the site". *Procedia Computer Science* 36:335–342.
- Fielding, R, Jim Gettys ym. 1998. "Hypertext Transfer Protocol-HTTP/1.1".
- Gallino, Santiago, Nil Karacaoglu ja Antonio Moreno. 2018. "Why retailers should care about net neutrality: The impact of website performance on online retail". *Available at SSRN* 3260203.

- Gao, Qingzhu, Prasenjit Dey ja Parvez Ahammad. 2017. "Perceived Performance of Top Retail Webpages In the Wild: Insights from Large-Scale Crowdsourcing of Above-the-Fold QoE". Teoksessa *Proceedings of the Workshop on QoE-Based Analysis and Management of Data Communication Networks*.
- Goodman, Danny. 2002. *Dynamic HTML: The definitive reference: A comprehensive resource for HTML, CSS, DOM & JavaScript*. "O'Reilly Media, Inc."
- Google. 2022a. *Learn about sitemaps*. <https://developers.google.com/search/docs/advanced/sitemaps/overview>. Viitattu 8. tammikuuta 2022.
- . 2022b. *Soft 404 errors*. <https://developers.google.com/search/docs/advanced/crawling/soft-404-errors>. Viitattu 3. helmikuuta 2022.
- . 2022c. *Understand the JavaScript SEO basics*. <https://developers.google.com/search/docs/advanced/javascript/javascript-seo-basics>. Viitattu 1. toukokuuta 2022.
- Góralewicz, Bartosz. 2017. *Going Beyond Google: Are Search Engines Ready for JavaScript Crawling Indexing?* <https://moz.com/blog/search-engines-ready-for-javascript-crawling>. Viitattu 1. toukokuuta 2022.
- Gupta, Swati, Nitin Rakesh, Abha Thakral ja Dev Kumar Chaudhary. 2016. "Search engine optimization: Success factors". Teoksessa *2016 Fourth International Conference on Parallel, Distributed and Grid Computing (PDGC)*, 17–21. doi:10.1109/PDGC.2016.7913146.
- Hora, Diego Neves da, Alemnew Sheferaw Asrese, Vassilis Christophides, Renata Teixeira ja Dario Rossi. 2018. "Narrowing the gap between QoS metrics and Web QoE using Above-the-fold metrics". Teoksessa *International Conference on Passive and Active Network Measurement*, 31–43. Springer.
- Hoßfeld, Tobias, Florian Metzger ja Dario Rossi. 2018. "Speed index: Relating the industrial standard for user perceived web performance to web qoe". Teoksessa *2018 Tenth International Conference on Quality of Multimedia Experience (QoMEX)*, 1–6. IEEE.
- HTTP Archive. 2022. *Methodology*. <https://almanac.httparchive.org/en/2021/methodology>. Viitattu 1. huhtikuuta 2022.

- Hui, Zhou, Qin Shigang, Liu Jinhua ja Chen Jianli. 2012. “Study on Website Search Engine Optimization”. Teoksessa *2012 International Conference on Computer Science and Service System*, 930–933. doi:10.1109/CSSS.2012.236.
- Iskandar, Taufan Fadhilah, Muharman Lubis, Tien Fabrianti Kusumasari ja Arif Ridho Lubis. 2020. “Comparison between client-side and server-side rendering in the web development”. Teoksessa *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 801:012136. 1. IOP Publishing.
- Krrabaj, Samedin, Fesal Baxhaku ja Dukagjin Sadrijaj. 2017. “Investigating search engine optimization techniques for effective ranking: A case study of an educational site”. Teoksessa *2017 6th Mediterranean Conference on Embedded Computing (MECO)*, 1–4. doi:10.1109/MECO.2017.7977137.
- Kumar, Arunjay. 2013. “Search engine optimization (SEO): technical analysis concepts”. *International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering* 3 (3): 123–128. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.413.4659&rep=rep1&type=pdf>.
- Lewandowski, Dirk, Friederike Kerkmann, Sandra Rümmele ja Sebastian Sünkler. 2018. “An empirical investigation on search engine ad disclosure”. *Journal of the Association for Information Science and Technology* 69 (3): 420–437.
- Levene, Mark. 2011. *An introduction to search engines and web navigation*. John Wiley & Sons.
- Malaga, Ross A. 2010. “Search engine optimization—black and white hat approaches”. Teoksessa *Advances in Computers*, 78:1–39. Elsevier.
- Meneses, Luis, Richard Furuta ja Frank Shipman. 2012. “Identifying “Soft 404” error pages: analyzing the lexical signatures of documents in distributed collections”. Teoksessa *International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries*, 197–208. Springer.
- Mikowski, Michael, ja Josh Powell. 2013. *Single page web applications: JavaScript end-to-end*. Simon / Schuster.

- Mozilla. 2022. *Window: load event*. https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/API/Window/load_event. Viitattu 20. maaliskuuta 2022.
- Ohye, Maile, ja Joachim Kupke. 2012. *The Canonical Link Relation*. RFC 6596, huhtikuu. doi:10.17487/RFC6596. <https://www.rfc-editor.org/info/rfc6596>.
- Olston, Christopher, ja Marc Najork. 2010. *Web crawling*. Now Publishers Inc.
- Osmani, Addy, ja Ilya Grigorik. 2019. *Using page speed in mobile search ranking*. [Verkossivu; Luettu 8.11.2021]. <https://developers.google.com/web/updates/2018/07/search-ads-speed>.
- Patil Swati, P, BV Pawar ja S Patil Ajay. 2013. "Search engine optimization: A study". *Research Journal of Computer and Information Technology Sciences* 1 (1): 10–13. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1070.1729&rep=rep1&type=pdf>.
- Peppers, Ken, Tuure Tuunanen, Marcus A. Rothenberger ja Samir Chatterjee. 2007. "A Design Science Research Methodology for Information Systems Research". *Journal of Management Information Systems* 24 (3): 45–77. doi:10.2753/MIS0742-1222240302. eprint: <https://doi.org/10.2753/MIS0742-1222240302>. <https://doi.org/10.2753/MIS0742-1222240302>.
- Prieto, Victor M, Manuel Alvarez ja Fidel Cacheda. 2014. "Soft-404 Pages, A Crawling Problem." *J. Digit. Inf. Manag.* 12 (2): 73–92.
- Scott Jr, Emmit A. 2015. *SPA Design and Architecture: Understanding single-page web applications*. Simon / Schuster.
- Sharma, Dushyant, Rishabh Shukla, Anil Kumar Giri ja Sumit Kumar. 2019. "A brief review on search engine optimization". Teoksessa *2019 9th International Conference on Cloud Computing, Data Science & Engineering (Confluence)*, 687–692. IEEE.
- Sharp, Dan. 2018. *Is Bing Really Rendering Indexing JavaScript?* <https://www.screamingfrog.co.uk/bing-javascript/>. Viitattu 1. toukokuuta 2022.

- Slatin, John M. 2001. "The art of ALT: toward a more accessible Web". *Computers and Composition* 18 (1): 73–81. ISSN: 8755-4615. doi:[https://doi.org/10.1016/S8755-4615\(00\)00049-9](https://doi.org/10.1016/S8755-4615(00)00049-9). <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S8755461500000499>.
- Smith, Peter G. 2012. *Professional Website Performance: Optimizing the Front-End and Back-End*. John Wiley & Sons.
- Stadnik, Wiktor, ja Ziemowit Nowak. 2017. "The impact of web pages' load time on the conversion rate of an e-commerce platform". Teoksessa *International Conference on Information Systems Architecture and Technology*, 336–345. Springer.
- Statcounter. 2021. *Desktop Search Engine Market Share Worldwide*. <https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share/desktop/worldwide>. Viitattu 30. marraskuuta 2021.
- Wang, Xiao Sophia, Aruna Balasubramanian, Arvind Krishnamurthy ja David Wetherall. 2013. "Demystifying Page Load Performance with {WProf}". Teoksessa *10th USENIX Symposium on Networked Systems Design and Implementation (NSDI 13)*, 473–485.
- Viscomi, Rick, ja Felix Arntz. 2021. *The performance effects of too much lazy-loading*. <https://web.dev/lcp-lazy-loading/>. Viitattu 10. huhtikuuta 2022.
- Vue.js. 2021. *Vue.js Server-Side Rendering Guide*. <https://ssr.vuejs.org>. Viitattu 21. tammikuuta 2022.